

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Doksan ikinci İçtima

28.8.1338 Pazartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	368	zun kumandan, ümera, zâbitan ve efradına Meclisin selâmlariyle muvaffakiyet temennilerinin iblâğ edilmesine dair takriri	369
2. — Azayı kiram muamelâtı	386	2. — Adana Mebusu Zamir Beyin, ordumuzun nusret ve muvaffakiyetinin devamı hakkında duâ edilmesine dair takriri	369
1. — İkinci Şubeden muhtelif encümenlerdeki münhallere intihabedilen âzaya dair Şube Riyaseti tezkeresi	386	3. — Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Harb Kazançları Komisyonu âzalarının aldıkları ücretin istirdadına dair takriri	369:373
2. — Birinci Şubeden Adliye ve Kavanini Maliye encümenlerine intihabedilen âzaya dair şube riyaseti tezkeresi	386	4. — Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Nizamnamei Dahili Encümeninin tetkikatını intacetmesine dair takriri	373
3. — Tezkereler	368	5. — Müzakere edilen maddeler	373:386
1. — İki günden beri devam eden muharebat neticesinde Afyon Karahisar mevazunun ıskat ve Afyon Karahisar'ın istirdat edildiğine ve düşmandan esir ve ganimet alındığına ve harbin muvaffakiyetle devam ettiğine dair Başkumandanlıktan mevrut telgraf	368:369	1. — İstanbul Mebusu Ali Rıza Beyin, Şühedayı askeriyenin eytam ve eramiline tahsis olunacak maaşlar hakkındaki Kanun hükmünün tadiline dair olan kanun teklifi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası (2/388)	373:385
2. — 26 Ağustos 1338 sabahından itibaren ordumuz tarafından düşmana karşı taarruzun başladığına dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi	369	2. — 1338 senesi Muvazenei Umumiye kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası	386:406
4. — Takrirler	368	A — Şer'iye ve Evkaf Vekâleti bütçesi	386:406
1. — Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin, harbin başlaması ve Afyon Karahisar'ın istirdadı dolayısıyla şanlı ordumu-			

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 1,45

REİS — İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KÂTIPLER : Âtîf Bey (Kayseri), Hakkı Bey (Van)

REİS — Efendim celseyi küşadediyorum. Zaptı sabık hulâsası okunacak

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Birinci Reisvekili Vehbi Efendi Hazretleri'nin tahtı Riyasetlerinde bilinikâat zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul edildi. Hariciye, Muvazenei Maliye ve Adliye encümenlerindeki münhallere şubelerden âza intihabedilmesine dair Encümen Riyaseti tezkereleriyle Ergani Mebusu Sırrı Beyin Kavanini Maliye Encümeninden istifasına dair takriri okundu. Görülen lüzum üzerine Ankara'da bir İstiklâl Mahkemesi tesis edilmesine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi ile, Divanı Riyasete bir idare memuru ile iki kâtip intihabı işi, Eskişehir sabık Muhasebecisi Salih Sabri Bey hakkındaki Memurin Muhakemat Encümeni Riyasetinin tezkeresi ve şühedayı askeriyenin eytam ve eramil maaşatına dair kanun lâyihası ruznameye alındı.

İcra Vekilleri Heyeti Reisi Rauf Beyefendi'nin teklifi üzerine celse hafiye geçildi.

(İkinci celse hafidir.)

İkinci Reisvekili	Kâtip	Kâtip
Musa Kâzım	Kayseri	Van
	Âtîf	Hakkı

REİS — Zaptı sabık hakkında mütalâa varmı? Zaptı sabık hulâsası aynen kabul edilmiştir.

3. — TEZKERE (Telgraf) lar

1. — İki günden beri devam eden muharebat neticesinde Afyon Karahisar mevazının ıskat ve Afyon Karahisar'ın istirdadedildiğine ve düşmandan esir ve ganimet alındığına ve harbin muvaffakiyetle devam ettiğine dair Başkumandanlıktan mevрут telgraf

Dr. ADNAN B. (İstanbul) — Başkumandan Paşadan aldığımız telgrafi okuyacağım, efendim:

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

İki gündür bilâinkita devam eden muharebat neticesinde düşmanın Afyon Karahisarı mevazın ıskat ve Afyon Karahisarımız istirdadolunmuştur. Üsera, ağır ve hafif top, mühimmat ve her nevi malzemeden ganaim çoktur. Düşmanın mütaaddit mevaziinin her biri birkaç hattan mürekkebolduğundan kıtaatımız birçok müstahkem hatları mütaakiben ıskat mecburiyetinde bulunmuştur. İstihzaratımız her nevi vesaiti fenniye ve mevanii fer'iye ile teşhiz ve takviye edilen düşman mevaziinin bazan bir saatten az bir zaman zarfında ıskatını temin ettiği gibi asker ve zâbitanımızın müsellemleri cihan olan havariki besalet ve şecaati bu defa dahi tezahür ve teyyüt etmiştir. Kumandanlarımızın sevk ve idarede düşman kumanda heyetine faikiyeti bâriz bir surette mütecellidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının müstesna kıymet ve kabiliyeti sebebiyle Meclisi Aliyi tebrik ederim.

27 . VIII . 1338

Başkumandan

Mustafa Kemal

(Allah muvaffakiyet ihsan buyursun, sesleri)
(Şiddetli alkışlar)

İCRA VEKİLLERİ REİSİ RAUF B. (Sivas) — Efendim, dün ve bugün nezdi âciziye gelen Rus ve Azerbaycan Sefirleri ordunun muzafferiyeti âhiresinden dolayı Meclisi Âlinizi tebrik ediyorlar. Ve bu hususun arzı için iltimasta bulundular. Heyeti Aliyenize arz ediyorum. (Teşekkür ederiz, sesleri)

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Reis Bey, Başkumandan Paşaya ve orduya Meclis namına teşekkür yazılmasını teklif ediyorum.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Arkadaşlar, bir seneyi müteaviz düşmanın pâyı küf-

rü altında inliyen Afyon Karahisar'ın istirdadı için ordumuza feyiz ve zaferler ihsan buyuran Cenabı Hakka binlerce şükürler olsun. «Haza min fazlı Rabbi» düşmanın saflarını yarararak islâma has hamaset ve besaetle süngüsünü düşmanın bağırına saphıyarak ileriye giden ordumuzun kumanda Heyeti Âliyesine ve gerekse ümera ve zâbitanına ve gerekse dinî bütün olan efradına Meclisimizin hürmet ve selâmlarını ve devam etmekte oldukları taarruzda Cenabı Hakkın muvaffakiyetler ihsanı için niyaz ve tazarruda bulunduğumuzun orduya tebliğini teklif ediyorum. Ve Riyasete bu bapta bir takrir takdim ediyorum.

4. — TAKRİRLER

1. — *Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin, harbin başlaması ve Afyon Karahisar'ın istirdadı dolayısıyla şanlı ordumuzun kumandan, ümera ve zâbitan ve efradına Meclisin selâmlarıyla muvaffakiyet temennilerinin iblâğ edilmesine dair takriri*

REİS — Efendim, Mazhar Müfid Beyin bir takriri vardır. Okunacak :

Riyaseti Celileye

Cenabı Hakkın avnû inayetiyle düşman saflarını yarararak Afyon Karahisar'ımızı istirdada muvaffak olan şanlı ordumuzun kumandan ve ümera ve zâbitan ve bütün efradına hürmet ve selâmlarımızın ve devam eden taarruzda muvaffakiyetlerini Cenabı Kibriya'dan niyaz ve tazarru etmekte olduğumuzun iblâğını teklif ederim.

28 Ağustos 1338

Hakkâri Mebusu
Mazhar Müfid

(Kabul, kabul, sesleri)

REİS — Efendim, Mazhar Müfid Beyin teklifini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Müttefikân,sesleri) müttefikân kabul edilmiştir.

2. — *Adana Mebusu Zamir Beyin, ordumuzun nusret ve muvaffakiyetinin devamı hakkında dua edilmesine dair takriri*

REİS — Efendim, Zamir Beyin de bir teklifi vardır. Dua edilsin, diyor.

(Kırşehir Mebusu Müfid Efendi tarafından dua kıraat olundu.)

2. — *26 Ağustos 1338 sabahından itibaren ordumuz tarafından düşmana karşı taarruzun başladığına dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi*

REİS — Efendim, İcra Vekilleri Riyasetinin harbin başladığına dair bir tezkeresi vardır. O okunacak :

26. VIII. 1338

F. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

«Berayı malûmat»

Bugün sabahtan itibaren Garb Cephesinde muharebe başlamıştır. Kahraman ordularımız nâmus ve istiklâli vatani kurtarmaktan ibaret olan ulvî vazifeyi ifa için tevfikatı süphaniyeye istinaden tekmil cepheye canî ve müs-evli düşmanla çarpışmaktadır. Hâdise bu sabah Büyük Millet Meclisine arz edilmiş ve Meclis Heyeti Umumiyesi âmâli milletten mülhem olarak ordularımızın müzafferiyetini Cenabı Hayrûnnasırından niyaz eylemiştir.

Cidali millinin bidayetinden beri zaferi katlinin istihsali için maddî, mânevi bütün kuvvetlerini ibzal eyliyen fedakâr milletimiz için mukadder olan mesut günler İnşaallah artık yaklaşımıştır.

Bütün kumandanları zâbitleri ve neferleriyle evlâtlarımız ve kardeşlerimizden mürekkep bir manzumei şehamet olan ve tarihi beşer muvacehesinde en lekesiz ve en mukaddes bir dâvanın tahakkuku uğrunda fisebilillâh isarı hun eyliyen ordumuz için nusratı ilâhiyeyi tazarru edelim ve maabiti mübarekemizde kemali huğu ve ihlâs ile niyazı muvaffakiyet eyliyclim. Bütün memurin ve fedakâr halkımızın ordularımıza maddeten ve mânen yardıma devam eyliyerek mücahedeyi milliyeden nasibedarı mefharet olmalarını rica ederim efendim.

T. B. M. Meclisi İcra Vekilleri

Heyeti Reis

Hüseyin Rauf

REİS — Efendim bu, evvelece Hükümetçe nesredilen beyannamenin bir suretidir ve Meclise berayı malûmat arz olunmaktadır.

3. — *Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Harb Kazançları Komisyonu âzalarının aldıkları ücretin istirdadına dair takriri*

REİS — Harb Kazançları Temyiz Komisyonu âzasının aldıkları ücretin istirdadına dair Kütahya Mebusu Cemil Beyin tavrı var. Tensib- ederseniz Kavanini Maliye Encümenine göndere- lim. (Müzakereye lüzum yoktur sesleri)

CEMİL B. (Kütahya) — Bir kere okunsun efendim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Okuna- cak mesailden olabilir, fakat Nizamname mucibin- ce bunun havalesi icabeden yere gönderilmesi da- ha iyidir.

CEMİL B. (Kütahya) — Efendim! Bendeniz Heyeti Celilenize bir mesele haber veriyorum ki, Meclis bundan malûmattar olmalıdır.

REİS — Efendim! Bunu tensibederseniz Ka- vanini Maliye Encümenine gönderelim.

CEMİL B. (Kütahya) — Hacet yoktur. Efen- dim! Harb Kazançları Vergisi Merkez Temyiz Komisyonu âzası beher ay için üçer aylık ücreti içtima almışlar. Bu itibarla bu komisyonun reis ve âzaları üç ay için yedi yüz şu kadar lira almış oluyorlar. Bendeniz bunu Heyeti Aliyenize iblâğ ile bunların istirdadını talebediyorum. (Okunsun sesleri)

Riyaseti Celileye

Bütçemizin cümlece malûm olan hali dolayı- sıyla tasarrufa olan ihtiyacı derkâr ve her türlü israfattan tevakkî ve mücanebet emri aşikâr iken Harb Kazançları Vergisinin burada müteşekkil Temyiz Komisyonunca geçen aylar için her ay üçer aylık maaşları nispetinde ücreti içtima alın- dığı ve ahiren Muvazenei Maliye Encümeni key- fiyetten haberdar olarak bunun hiç olmazsa bir aylığının istirdadına tevessül eylediği tevâtürün işitilmektedir. Eğer mesele hakikatsa Muvazenei Maliye Encümeni Reisinin bu bapta izahat ver- mesini ve mezkûr komisyona riyaset eden Maliye Müsteşarlığının maaşı aslî seksen lira olmasına göre beher ay için maaşının üç misli nispetinde ücreti içtima aldığı takdirde içtimar şehrisinin iki yüz kırk lira gibi cidden mucibi istiksar ve israf bir yekûn teşkil eylediği diğer âzaların aldıkları ücreti şehriye miktarı bununla mukayese edile- bileceği eihetle makabline de şâmil olmak üzere ücreti mezkûrenin bütçemizin haliyle mütenasip bir hale tenzilini ve komisyonu mezkûrun fazla almış olduğu ücretin Maliye Vekâletince istir-

dadının tahtı karara alınmasını teklif eylerim.

26 Ağustos 1338

Kütahya
Cemil

FEYZİ Ef. (Malatya) — Muvafık efendim! Muvazene Encümenine hiç hacet yoktur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Efendim! Bendeniz bu tavrı bir istizah mahiye- tinde görüyorum. Öyle biliyorum ki, bütçe mü- zakere edilirken Maliye Vekili Beyefendi bu ü- retlerin yalnız bir defaya mahsus olmak üzere ve- rildiğini söylemişti. Zannedersem bu husus için Erzincan Mebusu Emin Bey sual sormuştu. Bi- naenaleyh eğer bir defaya mahsusa - ki, resmen burada söylemiştir. Zabıt ceridelerinde mazbut- tur. Zarar yok - her ay verilmişse, Maliye Vekili bütçenin esnayı müzakeresinde Meclisi Âlinize karşı hilâfî hakikat beyanatta bulunmuş ve Mec- lisi Âlinizi iğfal etmiştir. Şu halde tavrın ma- hiyeti istizahtır. Bu itibarla izahat Muvazenei Maliye Encümeninden değil, Maliye Vekilinden olmalıdır. Muvazene Encümeni Meclisi Âlinize ne izahat verecektir? İzahatı verecek Maliye Ve- kilidir. Binaenaleyh yanlış yola gidilmemesi için evvelâ Maliye Vekilinin izahat vermesini rica ede- rim.

REİS — Efendim mevzu müzakere bir şey yoktur. Tensibederseniz bunu bir encümene gön- derelim. (Maliye Vekili izahat versin sesleri)

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Gü- müşane) — Efendim böyle bir meselenin müza- kere edileceğini bilseydim evrakı, vesaikı ve Ma- liye Vekilinin mucibine iktiran eden müzekkereyi bütün teferruatı getirir, Heyeti Celilenize arz ederdim. Bugün ruznameniz geldi, fakat elime gelen ruznamede bu meselenin müzakeresi mev- cut değildi.

Elde bir talimat vardır, bir kanun vardır. Ka- nun diyor ki; yapılacak tetkikat için icabeden hakkı huzuru Maliye Vekili takdir eder. Muvaz- zaf âzaya iki aylık maaş nispetinde verilir. Reise üç aylık nispetinde verilir. Muvazzaf olmıyan ve maaşı olmıyan âzaya beş lira ücreti huzur verilir. İstanbul'un yaptığı nizamnamede bu ücretler tesbit edilmiştir. Burada Harb Kazanç- ları Merkez Komisyonu teşekkül etti. Bunlara evvelce mevcudolan nizamnameye tevfiakan bir ücreti huzur veriliyor. Bunun hakkında bir tadilat yapıp yapılmıyacağı Varidat Daire-

sinden Maliye Vekâletine bir müzekkere ile soruldu. Maliye Vekili mevcut talimatın sarahati dâhilinde maaşı asli sahibi olan âzaya iki misil ve reise üç misil dairesinde olmak üzere işaret etti. Vesaikni de aynen getiririm. Komisyon bunu her ay telâkki etmiş, üç ay içtimam ilk aylığı vekilin tasdikme iktiran etmiş; ikincisi; ben bulunmadığım zamanda, ki mu-cipte sarahat görülmediğinden dolayı her ay farziyle ikinci defa da alınmış... Fakat bilâhara mesele daha Meclisi Âlinize aksetmeden ve bütçe müzakeresine geçmeden evvel muameleyi yanlış yapmışsınız dedim. Ben reise üç aylık maaşı asli nispetinde, âzaya iki aylık maaşı asli nispetinde ve aynı zamanda muayyen olan müddete aid olmak üzere alınır demiştim ve bir aylığı eşhas zimemine alınmış ve maaşlarından tedricî surette mahsubu iera edilmektedir. Hakikat verilen bir aylıktır. Maliye Vekili Meclisi Âlinizi hiçbir vakitte iğfal etmemiştir ve iğfal etmecliği hatırından dahi geçirmez. Samimî, açık her şeyi sizinle görüşürüz. Ve sizi hiçbir vakit iğfal değil, iğfal kelimesinin bir harfini dahi telâffuz etmek hatır ve hayalinden geçmez. Bu iğfal kelimesini ben Şükrü Beyefendiye iade ederim. Meclisi Âliyi iğfal değil, hilâfı hakikat beyanat dahi bu kürsüden söylenmez.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Erzincan Mebusu Emin Bey bu suali sordugunda niçin izahat vermediniz?

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Şunu da arz edeyim ki, Temyiz Komisyonu saati mesaisi haricinde içtima etmek kaydiyle de mukayettir ve ekseri mesaisini saati mesai haricinde ve bilhassa Ramazanda geceleri ve eyyamı sairede erkenden başlayarak akşam gurbu kadar devam etmek üzere yapmışlardır ve bu para saati mesai haricinde çalıştıkları iş için verilmiştir. Bu da her aya bir maaşı asli nispetinde isabet ediyor, ki istiksar edilecek bir şey değildir. Vazife haricinde yapılan bir şeyin bittabi bir ücreti huzur hakkı olabilir. Beyefendiler...

CEMİL B. (Kütahya) — Bir aylığını istirdadetmedim diye kendiniz itiraf buyurdunuz. İştet Muvezene Encümeni buradadır. Meseleyi izah etsin.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devamla) — Efendiler Usulü Muhasebei Umu-

miye Kanununda gerek maaştan, gerek harcıraktan veya her hangi bir istihkaktan, istihkakı olduğu kanaatiyle alınan bir para eşhas zimemine nasıl alınır ve ne suretle tahsil edilir? Ve ne suretle tasfiye edilir? Bu orada mevcuttur. Efendiler, bütün memurinde hattâ Meclisi Âlide, bütün şubatı idarede belki 1336 senesinden bugüne kadar, eşhas zimmetinde iki yüz küsur bin lira vardır. Ve bunu maaşlarından tedrici bir surette mahsubediyoruz.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Efendiler bu, kazalarda da, livalarda da yanlışlıkla verilir.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devamla) — Bu niçin verilmiş, niçin yapılmış demek, insanlar niçin hata yapmıştır, demektir. Bunu niçin Maliye Vekili esasında görmemiş? dersiniz, bu beşeriyetin fevkinde insanlara bir kudret ve kabiliyet vermek demektir. En mühim bankalarda bile ve en mazbut muamelâtta dahi eşhas zimemi mevcuttur. Bankalara varıncaya kadar ve hattâ Meclisi Âlinize varıncaya kadar eşhas zimemi mevcuttur ve kanunidir bu muamele...

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Kanun hilâfında yapılan şey hata değil midir?

CEMİL B. (Kütahya) — Meclis tenevvür etmemiştir. (Gürültüler)

REİS — Efendim müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Müzakerenin kifayeti kabul edilmiştir.

HASİB B. (Maraş) — Bu mesele tenevvür etmedi. Binacualeyh ruznameye alınarak müzakeresini teklif ederim.

REİS — Şu takririn Kavanini Maliye Encümenine gönderilmesini kabul edenler el kaldırsın. (Anlaşılmadı sesleri) Efendim elde mevcut bir takrir vardır. Maliye Vekili de izahatı kâmilde bulundu. Bir, Maliye Vekilinin izahatını kâfi görmek var, bir de takriri Kavanini Maliye veyahut Muvazenei Maliyeye göndermek var.

MUSTAFA B. (Karahisarı Şarki) — Bu para, hangi kanuna ve hangi nizama tevfiikan verilmiş, istirdadolunmasın mı?

REİS — Takririn Kavanini Maliye Encümenine...

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Kavanini Maliyeye alâkası yoktur. Muvazenei Maliyeye gönderiniz.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Reis Bey müsaade buyurur musunuz? Efendi-

ler Meclisi Âlinize ikinci defa olarak arz ediyorum ki; benim tasdik ettiğim, mucibince dediğim müzekkere, üç ay için muayyen olan tahsisatı bir defa vermekten ibarettir. Bunun hilâfında eşhas zimeminde olan parayı defaten alırım. Tedricî bir surette maasından keserim. Bunu Usulü Muhasebeî Umumiye Kanunu tasrih etmiştir. Tabii onun haricinde bir muamele yapılırsa vekil kanunsuz bir muamele yapmış olur. Bunun haricinde sene hesabınızda bir masraf görürseniz o vakit Meclisi Âlinize ben hesap veririm ve Meclisi Âlinize karşı yalan söylemiş olurum.

MUSTAFA B. (Kozan) — Nizamname ile böyle bir para sarf olunabilir mi?

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Kanun müddetin tâyinini nizamnameye bırakmıştır ve parası da bütçede mevzudur. Mukayyettir. Karşılığı bütçede vardır. Tahsisatsız değildir. Kanunda nizamname miktarını tâyin etsin demiş, bu suretle para sarf etmek nizamnameye değil esas kanuna istinadedir. Hiç nizamname dahi olmazsa, bütçede tahsisat olursa sarf olunur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Maliye Vekilinin mucip demediği şey sarf olunabilir mi?

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Bir Maliye Vekilinin elinden, senede Vekâletten çıkan dört yüz bin varide ve sâdırının hepsi geçmez.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Demek ki Maliye Vekâleti böyle önüne gelenin elindedir. Maliye Vekâleti öyleyse yok demektir. Bu nasıl şey?

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Efendiler elbette bir vekâletin muamelâtı umumiyesinin bir kısmı vekilden, bir kısmı müsteşarından geçer. Bütün vekâletlerde âmiri ita müsteşarlardır. Hattâ müdiriyeti umumiyelerde bile müdürü umumileri âmiri ita tâyin ederler. Fakat rica ederim esasını bilmiyerek ve usulü muhasebeye ve teamülâtı maliyeye vâkıf oluyarak böyle gayrikanuni bir para sarf olunmuştur. Maliye Vekâleti yoktur, demeyiniz. Maliye Vekâleti vardır ve vazifesini yapmıştır ve vazifesini de yapmaya muktedirdir. Memurine karşı da ahkâmı kanuniyeyi tatbikte âciz değildir. Hattâ bugün bütün memleketçe kemali teheyüç ve sürurla karşıladığımız zafer ve mu-

vaffakiyeti temin eden esbab ve avamili ihzar etmekle Maliye Vekâleti varlığını göstermiştir. (Bravo sesleri, alkışlar)

CEMİL B. (Kütahya) — Reis Bey müsaa-denizle Maliye Vekâletinden bir sual soracağım.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Kuyudu Devlet, en büyük şahidimdir. Dört aylık mesaimde Devletimize, milletimize yaptığım vazîfeyi, saati mesai haricinde sizin arzunuzun intaç için gösterdiğim muvaffakiyeti ispat için nesli âtiye bıraktığım kuyut kâfidir. Binaenaleyh Maliye Vekâleti vardır. Ve mevcuttur Şükrü Bey! (Alkışlar)

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Efendim bu mesele başkadır. Maliye Vekilinin söylediği başkadır.

CEMİL B. (Kütahya) — Efendim mesele tenevvür etmezse takririmi istizaha kalbetmeye mecbur kalacağım.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Efendim orta yerde sarf edilmiş bir para vardır. Maliye Vekilinin mucibine iktiran etmemiştir. Bunun tetkik edilecek ciheti budur. Benim söylediklerim bu noktai nazardandır. Maliye Vekili buna hissiyat ile cevap veriyorlar.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Maliye Vekilinin bu beyanatına kaani olmıyanlar istizah yapabilirler. (Hayır, hayır sesleri)

Riyaseti Celileye

Bu meselede muhalifi kanun ve hakikat hiçbir şey olmadığından Heyeti Celilece kanaati kâmile hâsıl edilmek üzere keyfiyetin Kavanin veya Muvazenei Maliye encümenlerinden birine tevdiini teklif eylerim.

Saruhan
Reşad

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendiler elimizde bir Nizamname var. Rica ederim, bu takrir Nizamnamenin hangi maddesine nazaran verilmiştir? Encümenlerden sual ve istizah olmaz.

CEMİL B. (Kütahya) — Kendiniz bin defa veriyorsunuz ve ben sizi tanzir ediyorum.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Sonra efendim Maliye Vekiline gelince mesul vekiller karşınızdadır. Sual ve istizahta serbestsiniz.

CEMİL B. (Kütahya) — Hakkımı müdafaa etmiyecek miyim?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Sonra efendiler hilâfî usul ve kanun sarfiyat yapan vekilin mesuliyeti cezaîyesi var, hilâfî kanun harekâtta bulunan vekiller hakkında Nizamnamenizin, kavaninizin ahkâmı neden ibaretse iera edersiniz. Kavanini Maliye ve Muvazeneî Maliye encümenlerinden sual ve istizah olamaz. Bahusus Maliye Vekili Beyefendi de burada beyanatta bulundu. Bu beyanatın da hilâfî hakikat olacağını tasavvur etmem. Deli olmalı ki, vekil bunu yapsın. Efendiler ben sözünü doğru addediyorum. Hilâfî sâbitse daha iyi elinize esbabı sübutiye geçmiştir. Yani söz söylenerek vekili mesul edebilecek bir haldesiniz bunun üzerinde beklemek zaittir. Her halde bu takrir Nizamnameye muvafık değildir. Reis Beyefendi de maalesef bunun için ruznameye dâhil olmadan usulsüz müzakere açmıştır. Bu usulsüzlüğü izale etmek için müzakere kâfi görülmeli ve takrir de nazarı itibara alınmamalıdır.

REİS — Efendim, takrir bir sual veya istizah mahiyetine şebih bir takrirdir ve böyle takrir için müzakere çok defa vâkıdır. Onun için basit bir müzakere açmayı muvafık gördüm. Bu takrir mercii kanunisine gitmek için müzakere açılmıştır.

REŞAD B. (Saruhan) — Reis Bey istirham ederim bendenizin takririm anlaşılmalı. İzah edeyim. Bu meselede hilâfî hakikat katıyen bir muamele yoktur. Sütefehhüm var, zühul var. Tekrar ediyorum. Bendeniz Heyeti Celilenizde kanaati kâmile hâsıl olmak için, bunu, arz ettiğim encümenlerden birine havale buyurun. Mesele tetkik olunsun. Burada bir kısım arkadaşlarımızın şeref ve haysiyeti mevzuubahsoluyor. Bunlar orada çalışmıştır. Aldıkları ücret yevmiye her ne ise tamamen muvafık kanundur. Öyle Cemil Bey biraderimizin takrirlerinde bahsettikleri gibi bu para üç ay, beş ay alınmamıştır. Aldıkları tamamen kanuna muvafıktır. Bu arkadaşlarımızın şeref ve haysiyetleri mevzuubahsoluyor. Bunlardan millet ve memleket istifade edecektir. İçlerinde sabahtan akşama kadar çalışanlar var, rica ederim, bu meseleyi bir encüme tevdi buyurun. Heyeti Celilenizce kanaati kâmile hâsıl olsun. O arkadaşlar bu şaibeden katıyen vârestedir.

REİS — Efendim, takriri reyî âlinize arz ediyorum. Cemil Beyin takririnin Muvazeneî

Maliye Encümenine gitmesini kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Gitmesi kabul edilmemiştir. İzahat kâfi görülmüştür.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Hayır efendim, encümen bununla alâkadar değildir. Doğrudan doğruya Maliye Vekâletine aittir.

4. — *Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Nizamnamei Dahilî Encümeninin tetkikatını intacetmesine dair takriri*

REİS — Cemil Beyin, Nizamnamei Dahilî Encümeninin hali faaliyete gelmesi hakkında bir takriri var. Nizamnamei Dahilî Encümeni hali faaliyete gelsin diyor ve encümenen vazifesini ifa etsin diye rica ediyor, bunu mezkûr encümenine gönderiyorum.

Efendim evrakı varide bitti. Ruznameye geçiyoruz.

5. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *İstanbul Mebusu Ali Rıza Beyin, Şühedayı askeriyenin eytam ve eramiline tahsis olunacak maaşlar hakkındaki Kanun hükmünün tadiline dair olan kanun teklifi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası (2/388)*

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Reis Bey usul hakkında söz söyleyeceğim.

Efendim, Şühedayı askeriyeye eytam ve eramil maaşları hakkındaki Kanunun bugün için müzakeresini kabul buyurmuşunuz. Onun için, bu kanunun her şeye tercihan şimdi müzakeresini teklif ediyorum. Bu kanun bugün müzakere ve kabul olunursa ordu üzerine de tesir yapacaktır; bu mânevî tesirden istifade edelim.

MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Bu teklifi kanuni Muvazeneî Maliye Encümenine gitmemiştir. Nasıl müzakere olunuyor?

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Efendim, teklif Muvazeneî Maliye Encümenine gitmiş ve encümeade yedi ay kalmıştır. Badehu Nizamnamei Dahilinin vermiş olduğu salâhiyete istinaden Meclis Heyeti Umumiyesine alınmıştır.

REİS — Efendim, ruznamei müzakeratta Mehmedoğlu İsmail'in affı hakkındaki lâyhâî kanuniye; Hasanoglu Ahmed'in affı hakkın-

da lâyihaî kanuniye, Şer'îye bütçesi, Abdülva-hab imzalı istida ve yine Heyeti Celilenizin kararıyla; ruznameye ithal olunan Şüheda eytam ve eramil maaşatı hakkındaki layihai kanuniye var. Şimdi İstanbul Mebusu Ali Rıza Bey de Şüheda eytam ve eramil maaşatı hakkındaki bu lâyihaî kanuniyenin bugün her şeye tercihan müzakeresini teklif ediyor.

Bu lâyihaî kanuniyenin her şeye tercihan bugün müzakeresini kabul buyuranlar...

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Şer'îye bütçesinden sonra. (Anlaşılmadı, sesleri)

REİS — Efendim mevcut ruznamenin altıncı numarasında, Şüheda eytam ve eramili maaşatı hakkın bir lâyihaî kanuniye var. İstanbul Mebusu Ali Rıza Bey bu lâyihaî kanuniyenin bugün ve her şeye takdimen müzakeresini teklif ediyor. Bu teklifi kabul buyuranlar lûtfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Riyaseti Celileye

İstiklâlî millimizin istihşali uğrunda mütadit muharebelerde şehidolan erkân, ümera ve zâbitanı askeriyenin milletimizin himaye ve siyanetine terk ve tevdi ettikleri aileleri birtakım merasirai kanuniye ve memurim aidesinin ihmal ve müsamahası yüzünden duçarı sefalet olmakta ve bunu görenler üzerinde tesirâtı elime bırakmaktadır. Bu halin izalesiyle, ordu heyeti askeriyesinin tatmin ve temin ve celbi kulubu noktaî nazarından tanzim kılınan mevaddı kanuniye ve esbabı mucibe lâyihası leffen takdim kılınmakla müstaceliyet kararıyla müzakeresini teklif ederim.

19 Teşrinisani 1337

İstanbul Mebusu

Ali Rıza

Esbabı mucibe lâyihası

İstiklâlî millinin istihşali uğrunda istihkârı hayat ile şehidolan erkân ve ümera ve zâbitanı askeriyenin arkalarında bıraktıkları aile ve evlâtlarının her suretle terfi ve ikdarları milletimizin vecibei zimmetidir. Halbuki birtakım merasimi kanuniye ve memurların müsamaha ve ihmali yüzünden bunlara vakit ve zamaniyle müstahak oldukları maaşatın tesviye edilememesi duçarı zaruret olmalarını ve bilhassa maaş tahsis edilinceye kadar geçen müddet zarfında bu ailelerin birçok sefalete mâruz kalma-

larını intacetmekte ve bu hal ise ordudaki kabiliyet ve hissî fedakârının bilvüüh inkisarını mucibolmaktadır. Ordu heyeti askeriyesinin fedakârlığı ile mütenasibolmayan teahhuratı vâkıanın izalesi ve maaş tahsisine kadar geçecek müddet zarfında ailelerin esbabı işelerinin temini ve hayatta oldukları halde nail olacıkları terfi ve mükâfattan ailelerinin hissedar edilmesi lâzime-i hak ve adalet olduğu cihetle Askerî Tekaüt Kanununun bu husustaki mevaddının tadil ve ıslahı zarureti taayyün etmektedir. Bu bapta tanzim kılınan lâyihaî kanuniye müstaceliyet kararıyla müzakere edilmek üzere işbu esbabı mucibe lâyihası takdim kılındı.

19 Teşrinisani 1337

İstanbul Mebusu

Ali Rıza

MADDE 1. — Mücerret gaye ve istiklâlî millinin temini uğrunda ihrazı şahadet eyliyen erkân ve ümera ve zâbitanı askeriyenin iki ay maaş ve tahsisatı kat'edilmeyerek ailelerine verilir.

MADDE 2. — Bu suretle şehidolan erkân ve ümera ve zâbitanın mensubolduğu Ordu ve Kolordu ve müstakil fırka kumandanları tarafından âzami on beş gün zarfında tarihi şahadetleriyle müstahakı maaş aileleri ve bunların mahallî ikametî Müdafaaî Milliye Vekâletine ve tarihi şahadetinden itibaren iki aylık tam muhassasatının tediyesi hususunu ayrıca ailesinin ikamet ettiği mahaldeki ahzi asker şubesi riyasetine bildirilir. Şubeler tahsisatı mezkûreyi usulü dairesinde ailelerine tesviye eylerler.

MADDE 3. — Şüheda, eytam ve eramiline ait maaş tahsisi muamelesi, Ordu ve Kolordu ve müstakil fırkalar tarafından Müdafaaî Milliye Vekâletine vukubulan tarihi işardan itibaren bir buçuk ay zarfında ikmal edilir. Bu müddetten ziyade muameleyi tehir eden memurini aidesi bir daha kullanılmamak üzere hizmeti Devletten ihraçedilerek hakkı tekaüdü dahi ref'olunur.

MADDE 4. — Tahsis olunacak eytam ve eramil maaşatının mebdai tarihi şahadetten iki ay sonra iptidar eyler.

MADDE 5. — İstiklâl muharebatında şehidolan erkân ve ümera ve zâbitanın bıraktıkları

eytam ve eramili askeriye tahsisat ve maaşatı hiçbir suretle tedahülde kalmaz.

MADDE 6. — Esnayı şahadetinde ibraz eylediği hidematı fevkalâdeden dolayı Büyük Millet Meclisinin tasdikine makrun olarak ikinci takdirnameye lâ-yık görülen şühedanın ailelerine bir derece mafevk rütbe maaşı nispetinde maaş tahsis olunur.

MADDE 7. — Büyük Millet Meclisinin tasdikına makrun olarak ikinci takdirnameye lâ-yık görülen şühedanın iki maaş nispetindeki mükâfatı nakdiyeleri ailesine verilir.

MADDE 8. — Askerî Tekaüt Kanununun bu mevaddı kanuniyeye mugayir ahkâmı mül-gadır.

MADDE 9. — İşbu mevaddı kanuniye tarihi neşrinden itibaren muteber olup icrayı ahkâmına Müdafaa-i Milliye ve Maliye Vekilleri memurdur.

Kavanini Maliye Encümeni mazbatası

Gaye ve istiklâli millinin istihsali uğrunda ihrazi rütbei şahadet eden erkân ve ümera ve zâbitanın aile ve eytamına maaş tahsis edilinceye kadar şehidolan zatın maaş ve muhassasatının iki ay ailelerine itası lüzumuna ve teferuatı saireye dair İstanbul Mebusu Rıza Beyin teklifi kanunisi ve esbabı mucibe mazbatası encümenimizde tetkik olundu. Gaye ve istiklâli millinin istihsali yolunda hunu hâmiyetini isar etmiş olanların bırakacakları eytam ve eramil milletin ağışu hamiyet ve siyanetine terk edilmiş, refah ve saadetleri matlup birer vedia olmakla bu kabîl evlâdı şühedanın terfihlerini istihdaf eden bu teklifi encümenimiz esas itibariyle kabul etmiştir. Yalnız tahsisi maaş muamelesinin tehhürü mütalâasiyle maaş tahsisine değin müteveffanın tarihi şahadetinden biltibar nisif maaş ve muhassasatının efradı ailesine tesviyesi emri ikdarı esaslı, daha salim bir surette temin edeceğinden madde bu suretle tadil edilmiştir. İkinci, üçüncü maddeler esasen mevcut ve mabihüttatbik kavaninde musarraf teferuatı muameleden olmasına, dördüncü madde birinci maddenin müeddasına muhalif bulunmasına binaen tay ve beşinci madde ikinci ve mevaddı mütebakiye de üçüncü, dördüncü, be-

şinci, altıncı madde olarak aynen kabul edilmiş olmakla Heyeti Umumiye arz olunur.

Kavanini Maliye	Mazbata Muharriri
Encümeni Reisi	Ali Vefa
Erzurum	
Hüseyin Avni	
Kâtip	Âza
	Yusuf Zâya
	Âza
	Biga
	Mehmed

Birinci Madde — Vefat eden bilûmum erkân ve ümera ve zâbitanın eytam ve eramiline tarihi vefatından biltibar maaş tahsisine değin maaş ve muhassasatının nisfı ita olunur. Ve maaş tahsisinde fazlai mehuzat mukassatan tevkif ve noksanı defaten tesviye olunur.

İkinci Madde — Teklifin beşinci maddesi,

Üçüncü Madde — Teklifin altıncı maddesi,

Dördüncü Madde — Teklifin yedinci maddesi,

Beşinci Madde — Teklifin sekizinci maddesi,

Altıncı Madde — Teklifin dokuzuncu maddesi,

EMİN B. (Erzincan) — Efendim bu teklif, memleketimiz için fedayı hayat eden ümera ve zâbitan ailelerinin terfihine ait bir kanun olduğu için her halde heyeti umumiyesi hakkında söz söylemek zaittir. Bittabi onlar, bu memleket için canlarını feda ederken, biz de onların ailelerini düşünmek mecburiyetindeyiz. Fakat bir şey arz etmek isterim. Vakıa bu kanun yedi ay Muvazene-i Maliye Encümeninde kalmış; fakat encümende bu kadar kalmasının esbabı tetkik edilecek olursa Muvazene-i Maliye Encümeni bunda mazurdur. Yalnız bütçeye taallûk eden ve her halde Muvazene-i Maliye Encümeniyle alâkai katiyesi bulunan bu kanunu, hiç olmazsa 24 saat veya bir iki gün gibi bir müddet ile takyidederek encümene versek de böyle az bir zaman zarfında da encümenden çıksa ve sonra müzakere etsek zannederim, daha muvafık olur. Ve bu suretle muvazeneye taallûk eden mevad dahi vaktiyle tertib edilmiş olacağı cihetle, müzakere esnasında uzunboylu tetkikata hacet kalmaz. Kanun da daha evvel kabul edilmiş olur. Ve illâ bu kanun Muvazene-i Maliyeden geçmedikçe müzakere edilecek olursa, daha ziyade münakaşatı mucibola-

cağı için, belki kanunun muvafık olamaması ihtimal ve imkânı da vardır. Halbuki bu kanun herkesçe şayanı kabul bir kanundur. Onun için kanunun; bir müddet tâyini ile, Muvazenei Maliye Encümenine gönderilmesi zaruridir. Ve bu da Nizamnamei Dahilmâz ahkâmındandır. Her türlü muvazeneye tesir edecek kanunların behemhâl Muvazenei Maliye Encümeninden geçmesi hususunda Nizamname ahkâmı sarih-tir.

MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ MAZ-BATA MUHARRİRİ MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Encümen namına...

REİS — Buyurun.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim bittabi Muvazenei Maliye Encümeni Mazbata Muharriri sıfatıyla mâruzatta bulunacağım. Bu kanun Muvazenei Maliye Encümeninde bir müddet kalmış. Ve fakat Nizamnamemiz mucibince, encümende kalacağı müddeti malûme mürur edince bittabi doğrudan doğruya Meclise celbetmek Nizamnamei Dahili iktizasından ve bu suretle kanun, Meclise mal edilmiş. Encümende acaba niçin kalmış? Efendim! Emin Beyefendinin de dediği gibi bu hususta encümen mazurdur. Evvelce; umum devair yevmiyeleri ve varidat bütçesi tetkik edilsin ve varidatımız ile masarifatımız arasındaki boşluk anlaşılın ve ona göre bu kanun encümen-de tetkik edilsin denilmişti. Zannederim ki bu noktai nazar bir dereceye kadar da mâkuldür. Kanunun sebebi tehiri; varidat bütçesi encümen-den çıksın ve varidat ile masarifat arasındaki tevazün anlaşılın ve ondan sonra bu kanun tetkik olunsun, noktai nazarına müstennitti. İsterseniz şimdi, teklifin eiheti maliyesini müzakere için, kanunu encümene verirsiniz, bunu da siz bilirsiniz.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Efendim elimizdeki mazbatanın iki safhası var: Sahibi teklifin maksadını kabul edecek ve onu esas ittihaz edecek olursak kanunun, her halde Muvazenei Maliyeye gitmesi lâzımdır. Çünkü masarifi muciptir. Kanunda iki aylık maaş tahsisinden bahsolunuyor. Bu, ne miktar tutacaktır. Bunun tâyini lâzımdır. Yok eğer sabihi teklifin maksadı esas ittihaz edilmiyerek Kavanini Maliye Encümeninin teklifi nazarı dikkate alınacak ise bir bütçe meselesi yoktur. Çünkü bu teklifte ita olunan maaş, bilâhara maaş tahsisinde muhassasatından kat-

olunur diyor. Ve bu noktai nazara göre yalnız muamelenin süratini temin etmek meselesi vardır. Binaenaleyh Kavanini Maliye Encümeninin teklif ettiği muaddel esasın müzakere edilmesini bendeniz teklif ediyorum. Bu esas çok doğrudur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Esas; Kavanini Maliye Encümeni mazbatasıdır. Ve müzakere edilecek odur.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. — Hiç şüphe yok ki mevzuu müzakere; Kavanini Maliye Encümeninin teklifidir. Asıl lâyihayı; Kavanini Maliye Encümeni muvafık görmemiş, ve tadil mahiyetinde yeni bir teklif arz etmiştir. Kavanini Maliye Encümeninin teklifi mevzuu müzakere olduğuna nazaran; tesiri malisi mahduttur. Teklifin bütçeye tesiri vardır. Fakat azdır, yani bütçe esasını sarsacak bir vaziyette değildir. Kavanini Maliyenin teklifi, malî kısımlardan ziyade, muhassasatı zatiyeye ve tediyeye dair birtakım mecburiyetler tevliedediyor ki bunlar idari şeylerdir. Binaenaleyh; Kavanini Maliye Encümeninin tadilâtı esas itibariyle nazarı dikkate alındığı ve mevzuu müzakere olduğu takdirde, muvazene ve bütçe noktai nazardan Maliye Vekâleti bunu muvafık bulur. Ama Bütçe Encümeninin de bu teklifi, Nizamnamenin sarahatini muhafazatan; bir defa tetkik etmesi iyidir ve mademki Meclisi Âli şimdi müzakere etmek arzusunu izhar ediyor, müzakeresinde de bir beis yoktur.

EMİN B. (Erzincan) — Kanunun esnayı müzakeresinde bütçeye taallûku olan bir teklif vâkı olursa o teklifi tetkik edecek Muvazenei Maliye Encümeni midir, yoksa Kavanini Maliye Encümeni midir?

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devanla) — Hayır; Muvazenei Maliye Encümeni-dir.

EMİN B. (Erzincan) — O halde teklifin Muvazenei Maliyeye gönderilmesi lâzımdır.

MALİYE VEKİLİ HASAN FEHMİ B. (Devanla) — Bendeniz Nizamnamedeki sarahati ve Muvazenei Maliye Encümeninin hakkı kanunisini söyledim. Fakat, Meclisi Âli bir karar ile, teklifin müstacelen müzakeresini arzu etmek ve mevzuu müzakerede Kavanini Maliye Encümeninin tadilâtı olmak itibariyle, tesiri malisi azdır. Ve muvazene esasını sarsacak bir mahiyette değildir. Fakat bu esasın haricine çıkılırsa; o

zaman muhassasatı zatiye için muayyen olan tahsisatın fevkında tahsisat ilâvesi lüzumu hâsıl olur ki o takdirde behemehal encümençe gitmesi lâzımdır.

MUVAZENELİ MALİYE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Reis Bey, Muvazenei Maliye Encümeni; Kavanini Maliye Encümeninin teklifini kabul ediyor. (Mesele halledildi, sadaları)

REİS — Efendim Karahisarı Sahib Mebusu Şükrü Beyin bir takriri var :

Riyaseti Celileye

Kanunun heyeti umumiyesi hakkındaki müzakere kâfidir. Maddelere geçilmesini teklif ediyorum.

Karahisarı Sahib
Mehmed Şükrü

REİS — Efendim teklifin heyeti umumiyesi hakkındaki müzakereyi kâfi görüp maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. Müzakere kâfi görülmüş ve maddelere geçilmiştir.

Birinci maddeyi okuyoruz.

Askerî tekaüt ve istifa Kanununa müzeyyel Kanun

MADDE 1. — Vefat eden bilûmum erkân ve ümera ve zâbitanın eytam ve eramiline tarihi vefatından bilitibar maaş tahsisine değin maaş ve muhassasatının nısfı ita olunur. Ve maaş tahsisinde fazlai mehuzat mukassatan tevkif ve noksanı defaten tesviye olunur.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Efendim bu maddede bir iki noksan gördüm; onların maddeye ilâvesini teklif edeceğim. Birinci maddede «Vefat eden bilûmum erkân, ümera ve zâbitanın.» deniyor. Halbuki Tekâüt ve İstifa Kanunu mucibince; memurin ve mensubini askeriyenin de eytam ve eramiline maaş tahsis edildiği için maddeye; memurin ve mensubini askeriyenin; kaydının ilâvesi lâzımgelir. İkinci nokta : «... tarihi vefatından bilitibar maaş tahsisine değin; maaş ve muhassasatının nısfı ita olunur.» deniyor. Bu, nereden verilir? Burası meçhul kalıyor. Bunlar esasen asker olmak itibarıyla tahsisatları Müdafaa-i Milliye bütçesinde dâhildir. Ve onun için; «... tarihi vefatından bilitibar maaş tahsisine değin Müdafaa-i Milliye maaş ve tahsisatı fevkalâde fasıl-

larından, maaş ve muhassasatının nısfı ita olunur.» tarzında maddeyi tadil etmek lâzımgelir. Maddeye bu kayıtların ilâvesini teklif ediyorum.

YASİN B. (Gazianteb) — Memurini askeriyeye ne oluyor?

ALİ RIZA B. (Devamla) — Memurini askeriyeye demek; bizde tabur ve alay hesap memuru gibi olanlardır. Mensubini askeriyeye ise doğrudan doğruya sivil gibi esnafatı askeriyeye yani nalbantlar ve saire ve sairedir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Ali Rıza Beyin izah buyurdıkları nikata iştirak ederiz. Encümen bu kayıtların maddeye ilâvesinde bir beis görmez.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim maddedeki vefat eden tâbiri fazladır. Çünkü eytam ve eramil için mutlâka vefat etmiş birisi lâzımdır. Onun için vefat eden tâbirini kaldırsak daha mazbut ve doğru bir şey olmuş olur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Biz de onu kabul ederiz.

REİS — Efendim birinci madde hakkında söz alan yok. Kifayeti müzakereyi reyî âlinize vaz' ediyorum. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür.

Efendim. Tadilnameleri okuyoruz dinliyelim.

Riyaseti Celileye

Birinci maddenin birinci satırındaki (Erkân, ümera ve zâbitan) tâbirinden sonra (Ve memurin ve mensubini askeriyenin) tâbirinin ilâvesini teklif ederim.

İstanbul
Ali Rıza

REİS — Efendim memurin ve mensubini askeriyeye tâbirinin ilâvesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Riyaseti Celileye

Birinci maddenin (Maaş tahsisine değin) fıkrasından sonra (Müdafaa-i Milliye bütçesinin maaş ve tahsisatı fevkalâde fasıllarından tediyeye olunmak üzere) fıkrasının ilâvesini teklif ederim.

İstanbul
Ali Rıza

REİS — Efendim birinci maddenin (Maaş tahsisine değin) ibaresinden sonra (Müdafaa-i Milliye bütçesinin maaş ve tahsisatı fevkalâde fasıllarından tediyeye olunmak üzere) kaydının ilâ-

vesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi.

Riyaseti Celileye

Birinci maddede muharrer vefat eden fıkrasının tayyını teklif ederim.

Saruhan
Refik Şevket

REİS — Efendim maddede eytam ve eramil olmasına nazaran...

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Esasen sahibi teklif şüheda hakkında bu teklifi yapmıştı. Sonra encümen (Vefat eden) tâbirini koymuştur ve umumi bir tâbirdir. Şimdi bunun yerine bir şey koymak lâzımdır. Şehidolan veyahut şehiden vefat eden demek lâzımdır.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Bendeniz bu bapta noktai nazarı arz edeyim. Bendeniz evvelce şüheda eytam ve eramilini nazarı dikkate alarak bir teklifte bulunmuşum. Halbuki Kavanini Maliye Encümeni bunu bilûmum eytam ve eramili askeriye teşmil etmiştir ki; daha esastır. Onun için bunu tercih etmek daha muvafıktır.

ALİ SÜRURİ Ef. — Encümen bu noktai nazarı teemmül etmiş ise, çok muvafıktır.

BASRİ B. (Karesi) — Şüheda eytam ve eramili için bir muamelei istisnaiye yapılmalıdır.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Fazlai mehuzatı kat'ettirmemek itibariyle bir muamelei istisnaiye yapılabilir. Ve muvazeneye de taallûk etmez. O maaş esasen bütçede dâhildir.

ALİ SÜRURİ Ef. (Fakat encümenin nazarı dikkatini celb ederim. Diğer mevaddı aynen kabul etmiştir. Diğer mevadda sarahaten şehit tâbiri vardır. Diğer maddelerin hepsi muhtacı tasहितir, yoksa bu noktai nazarı çok güzeldir.

REFİK ŞEVKET B. — Bendenizin takririmle, kabul edilen mevad tearuz teşkil etmez.

(Refik Şevket Beyin takriri tekrar okundu.)

REİS — Bu fıkranın tayyını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Riyaseti Celileye

Birinci maddenin ikinci satırındaki (Ve maaş tahsisinde) tâbirinden sonra (Şühedayı askeriye eytam ve eramili müstesna olmak üzere) fıkrasının ilâvesini teklif eylerim.

İstanbul
Ali Rıza

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Efendim izah edeyim. Fazlai mehuzat doğrudan doğruya tahsis olunduktan sonra, maaşlarından tevkif olunacaktır. Halbuki bu umumdur. Gerek şehit suretiyle ailelerine tahsis olunacak maaş için olsun, gerek şüheda eramiline aid olsun, şühedayı askeriye hakkında biraz daha fazla müsaade-kâr davranmak için, bunların bu fazlai mehuzattan istisnasını teklif ettim. Heyeti Aliye kabul ederse, çok iyi olur.

REİS — Ali Rıza Bey, evlâdı şühedaya tahsisen bir fıkra teklif ediyor. Bunu kabul edenler...

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Kavanini Maliye Encümeni esbabı mucibe mazbatasında «Huni hamiyetini îsar edenler» tâbirini kullanıyor. Sonra, encümen birinci maddede «vefat eden» tâbirini kullanıyor. Bu tezat nedir? bunu anlamıyorum. «Huni hamiyeti îsar» demek şehadet demektir. Halbuki encümen alehtlak «vefat eden» diyor. Masası başında eceli mev'udiyle vefat edeni de bu maddeye ithal ediyoruz. Bu maddenin ıslah olunması lâzımdır. Esbabı mucibeyi nazarı itibara alıyorsak, madde bozuktur, maddeyi nazarı itibara alıyorsak esbabı mucibenin lüzumu kalmamıştır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim, biz onu istisna etmemişiz, ondan da bahsederek ilâve etmişizdir. Tezat yoktur. Evlâdı şüheda da onun içine dâhildir. Bir istisna yoktur.

REİS — Bu takrirden evlâdı şüheda için müstesna bir kayıt teklif ediliyor.

Bu kaydı kabul edenler lütfen el kaldırsın. Takrir kabul edilmemiştir.

Efendim, başka tadilname de yoktur. Şimdi maddenin şekli musabhamını okuyoruz.

Askerî tekaüt ve istifa Kanununa müzeyyel Kanun

MADDE 1. — Bilûmum erkân, umera ve zâbitan ve memurin ve mensubini askeriye eytam ve eramiline tarihi vefatından bilitibar maaş tahsisine değin Müdafaai Milliye bütçesinin maaş ve tahsisatı fevkalâde fasıllarından tediye olunmak üzere maaş ve muhassasatının msfı ita olunur. Maaş tahsisinde fazlai mehuzat mukassatan tevkif ve noksan defaten tesviye olunur.

REİS — Efendim, maddei musahhahayı aynen reyinize vaz'ediyorum. Kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın Kabul edilmiştir.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Memurini mülkiyenin de eytam ve eramilinin ilâvesini teklif ediyorum.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Kanunlar ayrıdır, onun için ayrı bir teklif ister.

MADDE 2. — İstiklâl muharebatında şehidolan erkân, ümera ve zâbitanın bıraktıkları eytam ve eramili askeriye tahsisat ve maaşatı hiçbir suretle tedahülde kalmaz.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Bundan evvel arz ettiğim mesele aynen çıktı. «İstiklâl muharebatında şehidolan erkân, ümera ve zâbitanın bıraktıkları eytam ve eramil tahsisatı...» deniliyor. Halbuki birinci maddede Alefümüm olarak kabul ettik. Binaenaleyh; ya birinci maddeyi ikinci maddeye göre değiştirilmeli ve yahut da bu ikinci maddede birinci maddeye uydurulmalıdır, bu nokta tenevvür etsin.

EMİN B. (Erzincan) — Efendim, bu madde maaşatın sureti tediyesi hakkındadır. Bunun kanuna girmesi icabetmez. Esasen malsandıklarında para mevcudolduğu takdirde her ay nuntâzaman tediyatta bulunulur. Para olmadığı takdirde ise kanun nereden bulup verecektir. Binaenaleyh bu hususun kanun ile takyidi doğru değildir. Maddenin tayyını teklif ederim.

REİS — Ali Rıza Bey, siz de maddenin tayyına taraftar oluyor musunuz?

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Peki efendim.

REİS — Efendim, ikinci maddenin tayyını teklif edilerek «maaşatın sureti tediyesine aittir. Lüzumu yoktur» deniliyor. Bu teklif şifahi ise de..

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Bendeniz takrir takdim ediyorum.

Riyaseti Celileye

İkinci maddenin tayyını teklif ederim.

Izmit Mebusu

Hamdi

REİS — İkinci maddenin tayyını kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir. Efendim.

Madde 2. — Esnayı şahadetinde ibraz eylediği hidematı fevkalâdeden dolayı Büyük Mil-

let Meilisinin tasdikme makrûn olarak ikinci takdirnameye lâyük görülen şühedanın ailelerine bir derece mafevk rütbe maaşı nispetinde maaş tahsis olunur.

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Bendeniz bu maddeyi anhyamadım. Malûmuâliniz Meclisi Âlinin iki defa takdirnamesine mazhar olan ümera ve zâbitan bir derece esasen terfi etmişlerdir. Binaenaleyh, onun fevkinde bir terfi mi isteniyor? Yoksa....

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Odur odur.

HAMDİ NAMİK B. (Devamla) — Öyle ise, bu maddeye lüzum yoktur. Bunun için kanun yaptık. Esasen iki defa takdirname alanların bir derece terfi haklarıdır.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Efendim Büyük Millet Meclisi takdirnamesiyle taltif deilen zâbitandan berhayat olanlar hakkında bu muamele tatbik edilmiştir. Bir zâbit her hangi bir muharebede fevkalâde ibrazı şecaat ediyor. Meselâ; evvele Şakarya muharebesinde bir takdirname almış, bu defa da vukubulan muharebede de fevkalâde hizmetinden nâsi kumandanlarınca hizmeti tasdik edilmiş olduğundan o kanun mucibince ikinci takdirnameyi kesbi istihkak ediyor. Bu ikinci fedakârlığı Meclise arz edilirse bittabi terfi edecektir. Fakat o şehidolduğundan dolayı tefii de Meclise arz edilemiyor ve hukuku ortadan kalkıyor ve ailesi bunun fedakârlığından maddeten müstefidolamıyor, mesele budur. Bu noktai nazardan bu madde kanuna konulmalıdır ki kanun doğru olabilsin!

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Bendeniz bu maddeyi zait görüyorum. Çünkü o zâbit şehadetinden evvel iki defa takdirname almış ise tabiatıyla rütbesi bir derece terfi edilmiştir. Badesşhade bir takdirname ile rütbesini terfi ederek, derecesini büyütmek doğru değildir. Her halde bu maddenin tayyını lâzımdır.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Esnayı şahadetinde aldığı ikinci takdirname meselesidir.

HAKKI HÂMİ B. (Sinob) — Efendim filhakika ikinci defa takdirnameye mazhar olacak derecede terfi lâyük olanlar hakkında hiç şüphe yoktur ki Takdirname Kanununa tevfikân bir muamele yapılması lâzımdır. Lâkin yapılması iktiza eden o muamele ile bu kanunun bir münasebeti yoktur. Onun için hakikaten nazarı dikkate alınacak olan bu keyfiyetin Takdirname Kanununa

bir zeyil olmak üzere teklifi lâzımdır. O suretle teklif edilsin, kabul edelim. Bu kanuna şümülü yoktur. Yani maddei kanuniyeyi kabul edersek Takdirname Kanununa müzeyyel olarak kabul etmiş olmayız. Tuhaf bir şey olacak, kanuna, münasebeti olmayan bir madde sokacağız. Bendeniz bu maddenin bu kanunla alâkasını görmüyorum. Bu madde Takdirname Kanununa aittir. Ve ona zeyil olarak kabulü lâzımdır. İstirham ederim, sahibi takrir bunu ayrıca teklif etsin.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Onu da zatiâliniz teklif ediniz.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Bendeniz de teklif ederim veyahut da zatiâliniz teklif edersiniz. Şimdilik bu maddeye lüzum yoktur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Bendeniz bu maddenin yerinde mevzu olduğunu arz edeceğim. Bunda zâbitanın eytam ve eramili mevzuubahistir. Ve o zâbitandan bir kısmı da hidematı fevkalâdesiyle temayüz etmiştir. Bu kısım, diğer kısmın yekdiğerinden fark ve temyizi için böyle bir fıkraya - onların hukuku mevzuubahsolduğunda - evlâbittarik ihtiyaç vardır. Saniyen, madde vehlei ulâda zait gibi görünüyor. Fakat; Ali Rıza Bey biraderimiz bu hususu çok güzel izah ettiler. Birinci takdirnameyi almış, eğer berhayat olsaydı kendisine Büyük Millet Meclisi tarafından ikinci defa bir takdirname daha verilecek, bir derece terfi edecekti, dediler, berhayat olmaması ihrazeylemiş olduğu mükâfattan ailesi efradının müstefidolmamasını icabettirmez. O noktai nazardan ikinci takdirnameye liyakati Meclisi Âli tarafından tasdik olunanların da evlât ve ayalinin bir derece mafevk rütbe maaşından istifade etmesi hakkaniyete çok muvafıktır. Ve teşvikkâr bir noktadır. Yalnız burada bir noktayı bendeniz izah etmek lüzumunu hissediyorum. Maddede (Şühedanın aileleri) tâbiri kullanılmıştır. Yukarda yine biz (Şüheda aileleri) tâbirini terk ediyoruz. (Eytam ve eramil) tâbiriyle tefsir ediyoruz, Eytam ve eramil tâbirinin ne gibi eşhasa ve efradı aileye şâmil olduğuna dair bir kanun vardır. Binaenaleyh Eytam ve eramil tâbirini kullanmak hem kanuna ve hem de sebke muvafık olur. Binaenaleyh; (Şühedanın aileleri) yerine, (Şühedanın eytam ve eramili) kaydının konması daha muvafık olur. Onun için bendeniz bir takrir takdim ederek maddenin o şekilde tashihini teklif ediyorum.

EMİN B. (Erzincan) — Efendim bendeniz Refik Şevket Beyefendinin fikirlerine iştirak edeceğim. Çünkü bu kanun şüheda eytam ve eramilinin terfihi için maaş muamelâtının daha seri yapılması için, bâzı ahkâmı şâmidir. Başka bir şey yoktur ki Takdirname Kanununa zeyil olsun. Takdirname Kanununa zeyil olacak olursa, o yalnız cephele şehidolanlar hakkında olur. Halbuki burada birinci maddede vefat eden erkân, ümera ve zâbitan ailelerine dedik. Bir zâbit birinci takdirnameyi bir fedakârlık gösterir; alır. Sonra bu adam yaralanır, buraya gelir. Burada epeyce zaman tedavi edilir. Hastaneden çıktıktan sonra tekrar cepheye gidecek kudreti olmaz; geride kalır. Sonra epeyce iyi olduktan sonra cepheye gider. Ve meydana harbe vardığı zaman şehid olur. İlk harbe göstermiş olduğu şecaat ve besaletten dolayı bu adam takdirname alır. Ey şimdi bu adama olmaz mı denilecektir. Onun için kanun yerindedir. Kabulü zaruridir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim Refik Şevket Bey ve Emin Bey biraderimizin fikrini kabul edecek olursak, bilûmum şüheda eytam ve eramiline bir derece mafevk rütbe üzerinden iki maaş verilir. (Hayır sadaları) Rica ederim takdirname ile Başkumandanlık tarafından kimin taltifi lâzımgelirse, listesi, onun tarafından buraya gönderilecek, bunun için bunun bir listesi buraya gelmek lâzım, bu hususta bir kayıt lâzım. Takdirname berhayat olup da fedakârlığı görülmüş, şayanı takdir zevat hakkındadır. Yoksa onlara kıyasen bunların da takdiri ehetine gidilemez. Şimdiye kadar emsali var mıdır? Başkumandanlığa salâhiyet verdiğimiz takdirde (Emsali vardır sadaları) müsaade buyurunuz efendim. Bendenizin arz etmiş olduğum hususata gelince; böyle bir madde kabul ettiğimiz takdirde her eytam ve eramil tabii pederlerinin şehidolmasından dolayı şu maddei kanuniyeye göre bizden para talebedeceklerdir ve hakları da vardır. Fakat; Meclise kabul edilmişti, edilmemişti gibi birçok muamelâtı mucibolacaktır.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Tarihi neşrin-den muteberdir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Müsaade buyurun rica ederim. Bendeniz diyorum ki; unum evlâdı şühedaya teşmil ediyorsanız doğrudur. Yok mutlaka fedakârlık neticesinde takdire şa-

yan iken, şehid olmuş ve bu suretle terfiden mahrum kalmış olanlara teşmil ediyorsanız, yine evvelki gibi Başkumandanlık tarafından takdiri lâzımgelir demek lâzımdır. Filhakika; terfii mümkün olamamış ise de bunlara iki maaş - mafevk rütbesinden - vermek lâzımgelir, diye Meclisi Âlinize gelmedikçe bu kanun sakattır. Onun için mutlaka Meclisi Âlinize gelmelidir. Yoksa içinden çıkamazsınız, ya bu kanunu bilûmum evlâdı şühedaya teşmil etmeli yoksa, mutlaka takdire bırakırsanız o kanuna bir zeyil yapmak lâzımgelir. Bu madde buraya giremez. (Bravo, doğru sadaları)

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Efendim demin arz ettiğim veçhile takdirnameyi iltizam eden meseleyi Refik Şevket Beyefendi şahadet mi, hizmet mi kabul ediyor?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Hizmet...

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Hizmet ise işte o zaman Hakkı Hami Beyin bendenize iştirak eden noktai nazarına göre umumi yapalım. Bu kaydı kaldıralım. Takdirnameye lâyık görülenlerin bir derece mafevk rütbesiyle ailesine maaş verilir demiyelim, doğrudan doğruya umuma teşmil edelim. Veyahut bunu Takdirname Kanununa zeyil yapalım. Çünkü suiistimal edilmesi imkânı vardır.

HALİL İBRAHİM B. (Antalya) — Efendim, bendenize öyle geliyor ki, her şeyde tutturduğumuz yoldan çıkıyoruz. Gayemiz kaybediyoruz. Meselâ bunun esbabı mucibesini okuyacak olursak biz ne müzakere ediyoruz görülür. Memurin ve zâbitan ailesine vakit ve zamaniyle maaş tahsis edilemiyormuş. Binaenaleyh; maaş tahsis oluncaya kadar müstahak oldukları maaş verilsin diyoruz. Yani onların terfihi esbabını düşünüyoruz. Zaten bunun esbabı mucibesi de böyledir.

Şimdi bunu bıraktık, Terfi ve terakki Kanununa geçtik. Esas maksat üzerinde yürüylim. Hepsini tabii bir çırpıda çıkaramayız. Yangından mal da kaçırmıyoruz, düşünmiyelim demiyoruz. Hepimiz zâbitanımızı, erkânımızı, efradı düşünüyoruz. Fakat her şeyin bir kanunu, usulü vardır. Binaenaleyh bendenize bu maddenin lüzumu yoktur. Münakaşaya değer yeri de yoktur.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Efendim bu mevaddın hem lüzumu vardır. Hem yerindedir. Sebebi şudur :

Şehiden vefat eden zâbitanın müstahakki maaş eytam ve eramiline maaş tahsisi muamelesinin 'ütarına kadar nisif maaş verilsin, dediniz. Halbuki fedakârlığı sayesinde bir takdirname almış ve bilâhara şehit düşmüş bir adamın alacağı mükâfat ne olacaktır, tabii eytam ve eramiline verilecektir. Sonra ikinci bir takirnameye kesbi istihkak etmiş şühedanın ailesine birer derece mafevk rütbe maaşı verilecek midir, verilmeyecek midir? Verilecek diyor. Binaenaleyh, bunun burada bihakkin yeri vardır. Şüheda ailelerinin az - çok terfihi için yapılmış olan şu kanunda bu madde yerindedir, zait değildir ve esasen bu adamların bir kısmı birinci derecede olan takdirnameleri almışlardır. Sonra ikinci derecede takdirname alıp şehidolanlar vardır. Efendiler, bu kanun mevcud olmadığı halde yine biz bunu başka suretle yaparız. Muharebelerde fedakârlık göstererek şehid olmuş olanların rütbe, tarih ve mahalli şahadetlerini zikreder ve ailesine bir derece mafevk rütbe maaş tahsisini inha eder. Ve onu âmirleri tasdik eder ve mesele ciheti askeriyeye muayyen olduğu için - çünkü zaman ve zat malûmdur. - Bir derece mafevk rütbe maaş tahsis ve ita olunur. İşte bu aynen o demektir. Binaenaleyh bendeniz bunun bir izah ve tefsirden ibaret bulunduğunu, bir teyit demek olduğunu ve bunun fazla bir şey olmadığını ve yeniden Devletin masarifatına bir şey ilâve etmediğini arz eylerim. Sonra burada eskisi gibi mazbata tanzimine lüzum yok, ya takdirname yapılır, yahut salâhiyeti mucibince Başkumandanlık lâzımgelen rütbeyi verir.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — O halde kanun lâğvedildi.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Bu halde onun ailesine bu rütbeye mahsus maaş verilir. Biz Meclisi Âlinin kanunlarıyla kabul ettiğimiz için ve aynı zamanda kavaninini mevcude de takdirnamenin yeri olmadığı için onu burada yapmak lâzımdır.

CAVİD B. (Kars) — Bendenizin arz edeceğim beyanatı Selâhaddin Beyefendi arz ettikleri için tafsile lüzum yok. Yalnız Hakkı Hâmi Bey şahadetten bahsetti ve tekmil şüheda eytam ve eramiline bunun verilmesi lâzımgeldiğini dermeyan eyledi. Bu esas üzerine bendeniz iki kelime söyleyeceğim. Şehitlik sureti umumiyede düş-

manın bir mermisi gelir. Şehid olur. Fakat bu bir hizmet ifa ederken vâkı olur, kaçarken, otururken ve her suretle de vâkı olabilir ve buna şehit deniliyor. Çünkü bunun ölçüsü yoktur. Bir harb esnasında kahramanlıklar göstermiş keşif ve baskınlarda faaliyet göstermiş ve nihayet takdirname ile taltifi Meclise arz edilip fakat; Meclisin tasvibine iktiran etmeden, takdirnamesi verilmeden şehid olmuş gitmiş. Şimdi bu da diğer şehitler meyânında unutulursa tabii mâkul olamaz. Salâhaddin Beyin buyurduğu gibi bu şimdiye kadar bir teamüldür. Güzide hidemat ifa etmiş ve bir takım kahramanlıklar göstermiş ve bilâhara şehid olmuş olanların ailelerine bir rütbe mafevk maası verilmiştir. Bu suretle ilkin takdirnameye kesbi istihkak eylediği halde şehid olmuş, şu halde bünun hakkını hali sıhhatte kalmış olanlar gibi ailelerine bahşetmek lâzımdır. Bu mirastır ve bu madde kabul edilmek lâzımdır, ailesi bu mirastan müstefidolmalıdır. (Pek doğru ve müzakere kâfi sadaları)

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Bu madde lâzımdır. Fakat yeri burası değildir. Bu hiç bir faide temin etmez. Bizim maksadımız şüheda ailelerine bir maas nispetinde mükâfat temin etmektir. Malûmuâliniz Takdirname Kanunu zâbitanın vazifelerine eiddiyetle çalışmaları ve fedakârlığa sevkleri için yapılmış bir taziyane teşviktir ve o kanunda bir salâhiyet vardır. Vazifesini ifa ve fedakârlık edenlerin takdirini Başkumandanlık emri ile kıtası usulüne tevfi kan Meclisi Âliye arz edecek ve Meclisi Âliniz kabul ve tasvip ettikten sonra ona müstahak olacaktır. Burada bunu onunla temin edemeyiz ve esasen vefat eden bir zatın buraya takdirnamesinin sevkine de o kanun mucibince imkân yoktur. Bir kere o imkânı vücade getirmek lâzımdır.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Vardır ve alelûmum fedakârlık yapanların esamisi mezkûrdur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Devamla) — O kanunda fedakârlığı görülenlerin takdirname alacağına dair sarahat vardır. Şimdi biz o kanunda bir tadil yapmalıyız ve demeliyiz ki; takdirnameye kesbi istihkak edib de şehidolanların takdirnameleri dahi Meclisi Âliye sevk edilir. Ve onun hakkı terfii ailelerine ait kalır. Bunu demezseniz, beyefendiler buraya koyacağımız şu kelimelerin hiçbir faidesi yoktur.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Neden yok efendim? Bu hüküm değil mi?

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Bu hükümdür, fakat; bu hüküm burada bu kanuna maksurdur. Başkumandanlığa ve alâkadar olan kumandanlara, şehidolanların takdirini Meclisi Âliye arza salâhiyet bahşolmaz. Onun orada salâhiyeti yoktur. Binaenaleyh maddeye lüzum vardır. Fakat lâzımgelen tadili yapmalıdır yoksa burada bendenizce bu lüzumsuzdur.

YASİN B. (Gazianteb) — Şimdi efendim her şeyin derecesi vardır. Biz ne için bir masa başında vefat edenle şehidolan arasında bir fark görmüyoruz? Maddeyi bu suretle kabul edersek daha iyi bir muamele ifa etmiş oluruz. Nebil Efendi Hocamızın dediği gibi birinci maddede alehtlak vefat edenlerin, eytam ve eramiline maas tahsis ediyoruz ve alehtlak diyoruz. (Şehitlerdir sedaları) ikinci maddeyi şimdiki teklif edeceğim veçhile kabul edersek, şehidolanlarla cephe çalışanlarla diğerleri arasında bir fark gözetmiş oluruz. Cephe şehidolan bilûmum zâbitan, ümera ve mensubini askeriye'nin eytam ve eramiline bir derece mafevk rütbe üzerinden maas tahsis olunur. Alelûmum vefat edenlere maaslarının nisfını veriyorduk. Şehiden vefat edene bir derece mafevk rütbe maası verilir.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Efendim bazı arkadaşlarımız ikinci maddenin bu kanuna ilâve edilmesi icabetmiyen bir madde olduğunu beyan buyurdular. Bu madde kanuniye şehit bir zâbitan ailesine mafevk rütbe üzerinden maas tahsisine dairdir. Yani hükmü katî budur. Üst tarafı tabii tefsirdir. Halbuki bu kanun esas itibariyle askerî Tekaüt Kanununa müzeyyel mevaddı câmi olmasın nazaran tahsisi maasa taallûk eden bu maddenin her halde bu kanuna ilâvesi lâzımdır. Ve bu kanundan ihraç edilmesi doğru olamaz.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Maksat süratle maas tahsisidir. Halbuki bu usül sürati tenkis eder. Bu muvafık değildir. İmkân yoktur. Takdirname evvelâ buraya gelir, ondan sonra yapılması lâzımgelir.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Efendim, eski rütbesiyle maas tahsis edilir. Yeni rütbesi tasdik edildikten sonra farkı maas zammı yapılır.

HALİL İBRAHİM B. (Antalya) — Efendim, bir an için şunu kabul ediniz, kabul ettikten sonra düşünelim. Bunu niçin yaptık. Çarçabuk

maaşatı verilsin diye sanki böyle bir adama imtiyaz veriyoruz. Denecek ki, ikinci defa bunu almaya lâyık mısın, değil misin, Meclisten geçecek mi? Yani böyle....

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Bu zatiâlinizin zan ve tahminidir.

HALİL İBRAHİM B. (Devamla) — Ondan sonra şimdi esbabı mucibe olarak lehinde beyanatta bulunan arkadaşların söylediği gibi bendeniz demiyorum ki, bu maddenin aleyhindeyim, hayır, fakat maddenin yeri burası değildir diyorum. Bunun kanunu var. Takdirnâme Kanunu var. Bu oraya gitsin. En ziyade bu kanun lehinde bulunan arkadaşlar diyorlar ki, müstahak oldukları mükâfatı nakdiye, takdirnâme ve saire bu maddede niçin bulunmasın diyorlar. Efendim biz «Müstahak oldukları» diyoruz. Ne kanunu mucibince müstahak iseler o kanun mucibince o para verilecektir. Müstahak olduğu kanunların şuretilerini geçirelim. Demek istemiyorum ki: Buna verilmesin. Ben diyorum ki, Şüheda Kanunu var, Tekaüt Kanunu var. Binaenaleyh, ben derim ki, bu Takdirnâme Kanununun bir maddesini buraya geçirelim. Esas itibariyle hepimiz lehinde olduğumuz halde bu maddenin yeri burası değildir.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Yeri burasıdır.

EMN B. (Erzincan) — Reis Bey yalnız usul hakkında söylüyeyim ki, bu madde nazarı dikkate alınacak olursa, Muvazenei Maliye Encümeninin de bunu nazarı dikkate alması âzımdır.

REİS — Efendim, kifayeti müzakere hakkında takrir yok. Fakat söz alan da kalmamıştır. İkinci madde hakkında müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü efendim.

Bir tay teklifi var. Bir de tadil teklifi var. Eyvelâ tay teklifini reye vaz'ediyorum.

Riyaseti Celileye

İkinci maddenin tayyını teklif ederim.

İzmit
Hamdi

REİS — Efendim, ikinci maddenin tayyını teklif ederim, diyor. İkinci maddenin tayyını kabul edenler lütfen el kaldırsın, (Ret ve ekseriyet, yok, sadaları) Efendim, şüphe hâsıl oldu. İkinci maddenin tayyını kabul edenler ayağa kalksınlar. Tay kabul edilmemiştir. (Gürültüler) Efendim, müsaade buyurunuz. Kanaatimizi

tesbit ettik, arkadaşlarla ittifak hâsıl oldu. (Aksine reye koyunuz, sesleri)

EMİN B. (Erzincan) — Nizamname sariftir, aksi reye konamaz.

REİS — Efendim, kanaat hâsıl olmuştur. Binaenaleyh, aksine reye koyamayacağım.

Riyaseti Celileye

İkinci maddenin berveghizir tadilini ve kabulünü teklif ederim.

MADDE 2. — Cephede iki takdirnameye nail olarak şehidolan ümera ve zâbitan ve mensubini askeriyenin eytam ve eramiline bir derece mafevk rütbe maası nispetinde maas tahsis olunur.

Gazianteb
Yasin

REİS — Efendim, tadilnamede hidematı fevkalâdeden, diyor. Ona nazaran tadilini, diye reyi âlinize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen el kaldırsın, tadili kabul edilmemiştir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim, bendeniz (Eytam ve eramil) tâbirini teklif ediyorum.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bendeniz de kabul ediyorum.

REİS — Efendim, encümenecâ ailelerine yerine, (Eytam ve eramiline) tâbiri kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Esnayı şahadetinde ibraz eylediği hidematı fevkalâdeden dolayı Büyük Millet Meclisinin tasdikine makrun olarak ikinci takdirnameye lâyık görülen şühedanın eytam ve eramiline bir derece mafevk rütbe maası nispetinde maas tahsis olunur.

REİS — Efendim, ikinci maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Elleri sayalım, Reis Efendi.

MADDE 3. — Büyük Millet Meclisinin tasdikine makrun olarak birinci takdirnameye lâyık görülen şühedanın iki maas nispetindeki mükâfatı nakdiyeleri ailesine verilir.

HAKKI HÂMİ B. (Sinob) — Efendim, bu maddenin bu tarzda kabulündense bu kanunu yeni maddede mevcut bulunan bir kelimenin tayyını ile umumuna teşmil etmeyi bendeniz daha muvafık görüyorum. Büyük Millet Meclisinin tasdikine makrun olarak ikinci takdirna-

meve lâıyk görülen bir zâbit birinci defa takdirnameye lâıyk olacak surette ibrazı fedakâri ettikten sonra şehidolmuş, buna iki maaş nispetinde maaş veriliyor. Halbuki ikinci bir takdirname alacak derecede ibrazı fedakâri eden bir zâbitin bir derece mafevk rütbe üzerinden ailesine maaş tahsis edilecektir. Şimdi fedakârlık ettikten sonra eğer sağ kalıp da ikinci bir muharebeye girseydi ikinci defa olarak şahamet gösterir ve ikinci defa bir takdirname alırđı. Birinci takdirnameyi alınca şehidolmuş, diye tefrik etmek caiz değildir. Onun için bendeniz ister bir defa takdirnameye nail olsun, ister ikinci defa takdirnameye mazhar olsun, her halde şehidolan zâbitin her ikisinin aynı suretle eytam ve eramiline muamele etmenin daha adilâne olacağına kaaniim. Üst tarafta olan bir fıkranın tayyı ile alelittak Meclis takdirnamesine mazhar olan şühedanın eytam ve eramiline bir derece mafevk rütbe üzerinden maaş tahsisini teklif ederim.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Efendim, bu madde ikinci maddenin bir neticesi tabiiyesidir.

EMİN B. (Erzincan) — Bu adam sağ kalsaydı ikinci defa da hizmet eder ve muvaffak olur, diye Hakkı Hâmi Bey söyledi. Fakat ben zannederim ki, Harbi Umumideki efradımız mevcut olsaydı, biz her halde galip gelirdik. Mağlûbolmazdık ve bu kadar da uğraşmazdık. (Böyle olmaz, sesleri) Meselâ Birinci Çanakkale'de muzaffer olaydık, (Hayır, sadaları) ben teşbih olmak üzere söylüyorum. Hakkı Hâmi Beyin söylediği de budur. Eğer bu ölmeseydi, bu harbde de bulunsaydı bunun, ailesi o vakit bir derece zam ile maaş alırđı. Bu tabiatın hilâfında bir sözdür. Binaenaleyh birisi bir defa cansiparane hareket etmiştir. Bittabi birincisine daha fazla ikram edilecektir. İkincisine daha az ikramiye verilecektir. Onun için madde yerindedir. Ve maddenin aynen kabulü lâzımdır.

HACI MUSTAFA Ef. (Ankara) — Usulü müzakere hakkında söyliyeeğim. İki maaş nispetinde mükâfatı nakdiye veriliyor buyurdunuz. Bu diğer kanunlarda var mıdır? Yok mudur?

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Vardır.

HACI MUSTAFA Ef. (Ankara) — Eğer varsa neden bunu Muvazenei Maliye Encümenine göndermediniz?

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Vardır, Hoca Efendi.

HACI MUSTAFA Ef. (Devamla) — Mademki varmış buraya neden koyuyorsunuz?

MUSTAFA B. (Karahisarı Şarki) — Bu kanun bütçeye para zammını mutazammındır. Bütçeye para zammı icabeden tekliflerde Muvazenei Maliye Encümeninin tasdikı olmadıkça bir şey yapılamaz. Bunun da bütçeye ithali lâzımdır. Madem ki bu muvazeneye hâcel veriyor bunu evvel emirde Muvazenei Maliye Encümeninin tetkiki icabeder. Bu Muvazenei Maliye Encümenine gitmemiştir.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Muvazenei Maliye Encümeni Kavanini Maliye Encümeninin lâıyhasını kabul etmiştir. Binaenaleyh Muvazenei Maliye Encümeninden geçmiş demektir.

EMİN B. (Erzincan) — Encümen kabul etmiştir.

ALİ SÜRURİ Ef. (Devamla) — Efendim, Encümen bunu kabul etti.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Bey, efendim takdirnâme alan zâbit esasen kanunu mahsus mucebince bu paraya istihkak kesbeder. Mesele bu paranın ailesine verilmesidir. Yoksa başka bir şey değildir. Bütçede mükâfatı nakdiye vardır.

HASİB B. (Maraş) — Hayır efendim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — O kanun mucebince o takdirnâmeye müstahak olduğu takdirde mükâfatını alır. Bu maaş tahsisi meselesi değildir.

MUSTAFA B. (Karahisarı Şarki) — Bütçeye tahsisat konmuyor mu?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Hayır efendim hayır?

MUSTAFA B. (Devamla) — Ailesine maaş tahsis etmek ne demektir?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Hiçbir ilâve yoktur.

MUSTAFA B. (Karahisarı Şarki) — Bütçeye yeniden bir para zammolunacak mıdır?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Hayır hayır o parnın sahibinin eytam ve eramiline verilmesidir.

MAHZAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Kavanini Maliye Encümeninin kabul ettiği nikatı Muvazenei Maliye Encümeninin de kabul etti-

ğini söylemiştim. Eğer bütçede fazla bir tahsisat olmuş olsaydı zat, en bütede mevcud olmayan bir şey olsaydı, Muvazene Encümeniniz diyecekti ki, bu kanunu bize verin. Görüyorum ki, bu kanunda bir zam yok, olmadığı içindir ki istemiyoruz. Eğer bir zam olsaydı, tabii Muvazenei Maliye Encümeni bunu kabul etmezdi.

MUSTAFA B. (Karahisarî Şarkî) — Onların vukuu vefatıyla bu kanunun hükmü kalmadı. Şimdi bu mesele şu kanunla bütçeye yeniden zam yapmak demektir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Hayır hayır.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Pekâlâ Muvazenei Maliye Encümeniniz bu kanunu alenen kabul ettim, demiş olsaydı, ne diyecektiniz beyefendiler? Encümenimiz, Kavanini Maliye Encümeninin kabul ettiği mevaddı kabul ediyoruz diyor (müzakere kâfi sesleri.)

REİS — Efendim, madde hakkında söz isteyen yok, müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın, müzakere kâfi görülmüştür.

Efendim başka tadilnâme yoktur ikinci maddede değiştirmiş olduğunuz (ailesine) tâbirinin yerine (eytam ve eramiline) kaydının burayada ilâvesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Üçüncü maddenin şekli musahhahı okunacak :

MADDE 3. — Büyük Millet Meclisinin tasdikne makrun olarak birinci takdirnâmeye lâyık görülen şühedanın iki maaş nispetindeki mükâfatı nakdiyeleri eytam ve eramiline veriliyor.

REİS — Efendim üçüncü maddeyi reyîalimize vaz'ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Askerî tekaüt kanununun bu mevaddı kanuniyeye mugayir ahkâmı mülğadır.

REİS — Efendim söz isteyen var mı? (Yok sesleri) Dördüncü maddeyi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

MADDE 5. — İşbu mevaddı kanuniye tarihi neşrinden itibaren muteber olup icrayı ah-

kâmına Müdafaai Milliye ve Maliye Vekilleri memurdur.

(İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir sesleri.)

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — (İşbu mevaddı kanuniye tarihi neşrinden itibaren muteber olup...) Şeklinde olamaz. (İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir) demek lâzımdır. Ve o yolda olmalıdır.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Şimdiye kadar iki maddeyle gösterilmiş mevaddı bir maddede göstermek doğru değildir. Tarihi neşrinden muteberdir kaydı bir maddedir. İşbu kanunun icrasına Müdafaai Milliye ve Maliye Vekilleri memurdur, bu da ayrı bir maddedir.

REİS — Efendim beşinci madde olarak «İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır» cümlesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Altıncı maddeyi «İşbu kanunun icrayı ahkâmına Müdafaai Milliye ve Maliye Vekilleri memurdur.» suretinde kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Bir şey arz edeyim. Bu kanunun ismi yoktur, Askerî tekaüt ve istifa Kanununa zeyildir dersek münasib olur zannederim.

TAHSİN B. (İzmir) — Efendim, birinci madde kanunun ismidir.

REİS — Efendim şimdi kanunun heyeti umumiyesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... (Tâyini esamiyle sadaları) Muvazenei Maliye Encümenine göndermedik ki, tâyini esamiyle rey toplıyalım.

NEBİL Ef. (Karahisarî Sahib) — Bu kanunun tâyini esamiye ihtiyacı yoktur. Çünkü bir kısmı Müdafaai Milliyeden diğer bir kısmı da muhassasatı zatiyeden verilecektir. İleride muhassasatı zatiye bütçesi gelecektir. Orada tâyini esamiye vaz' olunur, bu bir lâyihai kanuniyedir. Tâyini esamiye katiyen ihtiyaç yoktur.

REİS — Efendim kanunun heyeti umumiyesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir. On dakika teneffüs için celseyi tadil ediyorum.

Hitamı celse; saat : 2,45

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 3,00

REİS — İkinci Reisvekilli Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KÂTIPLER : Âtîf Bey (Kayseri), Hakkı Bey (Van)

2. — ÂZAYI KİRAM MUAMELÂTI

REİS — Efendim celseyi açıyorum (Eksiriyet yok sesleri)

1. — *İkinci Şubeden muhtelif encümenlerdeki münhallere intihabedilen âzaya dair Şube Riyaseti tezkeresi*

REİS — İkinci Şube mazbatası vardır. Okunacak.

Riyaseti Celileye

Şubemizin bugünkü içtimasında, Hariciye Encümenine Hasan Bey (Trabzon), Muvazenei Maliye Encümenine İlyas Sâmi Bey (Muş), İstida Encümenine Abdülğani Bey (Muş) un intihab olunmuş oldukları arz olunur efendim.

28 Ağustos 1338

İkinci Şube Reisi
Lâzistan Mebusu
Esad

2. — *Birinci Şubeden Adliye ve Kavanini Maliye encümenlerine intihabedilen âzaya dair şube Riyaseti tezkeresi*

REİS — Efendim, Birinci Şube mazbatası vardır. Okunacak.

Riyaseti Celileye

Hacı Ali Efendi (İçel), Müfid Efendi (Kirsehir) : Adliye

Necib Bey (Mardin) : Kavanini Maliyeye
Balâdaki zevat, Adliye ve Kavanini Maliye encümenlerine intihab olunmuşlardır berayı malûmat arz olunur.

28 . VIII . 1338

Birinci Şube Reisi
Abdülğafur

2. — *1338 senesi Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası*

A). — *Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesi*

REİS — Efendim, ruznamede Şer'iyeye bütçesinin müzakeresi vardır. Onun müzakeresine başlıyoruz. Evvelce heyeti umumiyesi hakkındaki müzakerenin kifayeti kabul edilmişti. Şimdi fasıl ve maddelerin müzakeresine başlıyoruz.

F.	M.	Nev'i muhassasat	1337 se- nesi Muva- zenei Ma- liye Encü- menince ka- bul edilen		1338 senesi için	
			Birinci Avans Kanunu tadilatına göre 1338 se- nesi için tes- bit olunan	Muvazenei Maliye Encüme- nince tek- lif olunan	Hükümetçe teklif olunan	Muvazenei Maliye Encüme- nince tek- lif olunan
212		Birinci Kasım - İdarei Merkeziye maaşat				
	1	Şer'îye Vekâleti muhassasatı	1 200	1 200	1 200	1 200
	2	Müşteşar (Umuru Şer'îye ve Evkaf)	480	720	720	480
	3	Fetva Emaneti ve Heyeti	480	720	4 080	2 130
	4	İdarei Merkeziye maaşatı	1 508	1 368	2 568	1 758
	5	Tetkikat ve telifatı İslâmiye He- yeti	—	—	5 160	2 100
	6	Memaliki ecnebiyede bulunan Müfti ve müderrisler	—	—	—	—
	7	Müstahdemini muhtelifi	312	432	864	648
İki yüz on ikinci faslın yekûnu			3 980	4 440	14 592	8 316

İSMAİL ŞÜKRÜ Ef. (Karahisarı Sahib) — Efendim, geçen içtimada Şer'îye bütçesinin heyeti umumiyesinin müzakeresi esnasında arkadaşlarımdan birkaç zat; gayet dindarane, Vakıfane mütalâat beyan ettiler. (Maddeye dair söyleyin, sesleri) Müsaade buyurun efendim. Maddeye geleceğim. (Maddeye, maddeye, sesleri) Efendim, müsaade buyurun, iki dakika sabrediniz. Maddeye geleceğim. İstirham ederim, müsaade buyurun. Buna karşı Hâkimiyeti Milliye Gazetesi Mecliste görünen tezahürata karşı; (Madde hakkında, sesleri) menfur ve kerih bir manzara idi, diye yazıyor. Gerçi bu sözün ehemmiyeti yoktur. Bu, bir avavadır. Yalnız ehemmiyetli bir nokta vardır. Orayı arz edeceğim.

SOYSALLI İSMAİL SUBHİ B. (Burdur) — Zamanı değil...

İSMAİL ŞÜKRÜ Ef. (Devamla) — Zamanı değil diye, diye bu hale geldik, rica ederim. Bunu bir kere Hükümetin nimresmi denilen bir gazetesi yazmıştır.

MUSTAFA B. (Diyarbakir) — O bir paçavradır. Nimresmi filân değildir.

İSMAİL ŞÜKRÜ Ef. (Devamla) — Bu ma-

kale; İera Vekilleri Reisi Beyefendinin dindarane olan harb hakkındaki beyanatının yambaşına geçmiştir. Efendiler, bütün halkın hissiyatı diniyesi ile oynayan bir adam bugün sizin resmi bir memurunuz bulunuyor ve sizin bütün hareketinizi, tezahüratınızı menfur diye halka ilân ediyor ve hem de hangi ve nasıl günde halkın en ziyade gazete aldığı bir günde bu yazılıyor. Rica ederim buna nihayet verilmedikçe bu Şer'îye bütçesinin müzakeresi cereyan edemez. Ya dinsizlik hâkimdir, ya din hâkimdir.

ŞEREF B. (Edirne) — Efendiler, kudsi ve muallâ bir dâvanın karşısındayız. Bunu unutmayın.

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Şer'îye Vekâleti bütçesi müzakeresi ile bunun ne alakası vardır? Rica ederim. Hiçbir alakası yoktur.

İSMAİL ŞÜKRÜ Ef. (Karahisarı Sahib) — Efendim, mevzuu müzakere Şer'îye Vekâleti bütçesidir. Fakat; bu bütçe hakkında Meclisin müzaheretini menfur olamaz. O edepsiz teziye edilmelidir ve teziye edilmedikçe bütçeye devam edilemez.

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Onunla bu karıştırılmaz.

ŞEREF B. (Edirne) — Efendiler bendeniz çok rica ederim. (Gürültüler) Sabır ve metanetinizi muhafaza ediniz. Düşününüz yahu... "Kudsi ve muallâ bir dâvanın karşısında ordumuz çarpışırken bizim burada kıylükalli şeylerle vakit geçirmemizde bir münasebet ve mâna yoktur. Aynı zamanda ortada bütün bendenizi muatap tutan benim burada müdafaatımı kabul etmeyen bir adam vardır. Binaenaleyh ben o adama karşı lâzımgelen dersi verecek kuvveti haiz bir adamım. Ben ona mukabeleden âciz değilim. Fakat bugün, bu dakikada efendiler hiçbir şey yoktur. Millet müttehittir. Mühim bir dâvanın karşısındadır. Yalnız zafere gidilecektir. Şimdilik sözlerin hepsini bir tarafa bırakınız. Ordumuzun zaferini bekliyelim. Her dâva hallolunur. (Öyledir, sadaları)

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Bu vahdeti ihlâl eden alçaklar artık susmalıdır. Milletın haysiyetini ihlâl edenler...

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Alçak sözünü Basri Beye iade ederiz. Alçak yoktur. İhtilâfı efkâr vardır. Bu söz size racidir.

ABDÜLGAFUR Ef. (Karesi) — Eğer bu hitabı kendi üzerine alıyorsan... (Gürültüler)

HASAN BASRİ B. (Karesi) — O halde senin alçak.

VEHİ EF. (Konya) — Beyefendiler müsaade buyurun. (Gürültüler) Beyefendi rica ederim, bugün Cenabı Hakkın bize insan ettiği bu tebşirat üzerine mi bunu yapıyoruz? Bu nedir Allah aşkına? Eğer kavgamız varsa başka bir gün yapalım. Rica ederim, efendiler. Şimdi işimize bakalım.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendiler herkes kanun dairesinde hürriyeti mutlaka sahibidir. Bu kürsüde herkes söz söylemekte hür ve serbest olduğu gibi matbuat da hemen o nispette hürdür... Bunu yazan eğer bir cürüm yapmış ise; onun yeri burası değildir, mahkemedir. Bu mesele burada mevzuubahsolamaz. Bu kürsüde muallâ onun, bunun veya bir adamın ölmesine, yıkılmasına veyahut yükselmesine alet olamaz. (Bravo, sesleri) Bu kürsüde bu gibi şeylere bakamayız. Bu Hükümetin mahkemeleri vardır. Herkes dine karşı bile cürüm yapabilir. Fakat ona bakacak, o işle uğraşacak mahkemelerdir.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Fakat bu hürriyet her iki taraf için de mütesavi olmalıdır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bizde taraf yoktur. Bu Mecliste bu gibi şeyler dahi mevzuubahsolmamalıdır. Ruznameye geçerek Şer'îye bütçesinin müzakeresine başlayalım. Ve arkadaşlar hiç kimsenin kanaatine veya izzetinefsine dokunacak söz söylememelidir. (Avni Bey kâfi, sesleri) Mecliste kimsenin aleyhinde söz söylenmez. Arkadaşlarımdan sükûneti muhafaza etmelerini rica ederim. Tekrar ediyorum, o mesele bir cürüm ise herkes mahkemeye gitmekte serbesttir. Binaenaleyh bu mesele burada mevzuubahsolamaz, Şer'îye Vekâleti bütçesinin müzakeresine devam edelim.

İCRA VEKİLLERİ HEYETİ REİSİ RAUF B. (Sivas) — Muhterem arkadaşlar, bugün vatanımızın istihlâsı katisini temin için her türlü fedakârlığı düşühamiyetine alan ordumuzun muzafferiyet haberleri geldikten sonra inşallah yakında netice zaferi temin edeceğiz. Netice katiye alınmaya kadar cümleden niyaz ve istirham ediyorum. (Estagfurullah, sesleri) bu gibi mesaili terk edelim, olmamış addedelim ve bugün bütün mesuliyeti üzerime alıyorum. Sonra bana cezamı tatbik edin.

BİR MEBUS BEY — O gazetenin tahsisatını kesiniz.

RAUF B. (Devamla) — Çok rica ederim. Bunlar mevzuubahsolmasın. Tekmil âmâlimizi cepheye tevehh edelim. İcabedecek kadar intibak hâsıl oldu. Elbirliği ile çalışalım ve bu gibi sözlerle mahal vermiyelim. Arkadaşlarımdan rica ediyorum efendim. (Gürültüler, mesele bitmiştir sesleri)

REİS — Efendim, bütçenin müzakeresine başlıyoruz. Mesele yoktur.

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMİ Ef. — Efendim, bütçenin ikinci maddesi olan müsteşarlık hakkında mâruzatta bulunmak isterim. İkinci maddede alelâde müsteşarlık denmek lâzımgelirken, «Umuru Şer'îye ve Evkaf» diye bir mûtarıza yapılmıştır. Bu mûtarıza teşevvüşü muciptir. Yalnız müsteşar denmelidir. Zaten bütçe Şer'îye Vekâleti bütçesidir. Binaenaleyh bu mûtarızanın buradan kaldırılması lâzımdır.

REİS — Fasil hakkında başka söz isteyen var mı?

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMÎ Ef. — Fasl hakkında birçok taktırir var zannederim.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim Şer'îye Vekili Hazretlerinin beyan ettiği veçhile Şer'îye bütçesinin müsteşarlık maddesinde bir muterize konmuş ve bendeniz geçen gün de arz etmiştim ki, Teşkilâtı Esasiye Kanununda, İcra Vekilleri Heyetini teşkil eden kanunda; Şer'îye ve Evkaf Vekâleti unvanı beraber zikredildiği cihetle Şer'îye Vekâleti için ayrı bir müsteşar, Evkaf Vekâleti için ayrı bir müsteşar olmaması hasebiyle burada, zannedersen, o mutarizeyi koymuşlar. Halbuki umuru şer'îye, umuru vakfiye ayrı ayrı işler olmak münasebetiyle Şer'îye Vekâletine ayrı bir müsteşar unvanı vermek lüzumu vardır ve zaten bu nokta kanunun sarahatiyle anlaşılır. Binaenaleyh Şer'îye Vekili Efendi Hazretlerinin beyanatına bendeniz de iştirak ederim. Bu suretle o mûtarızanın kalkmasını Heyeti Muhteremenizden rica ederim.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim Muvazenei Maliye Encümeni bu muterizenin içindeki «Umuru Şer'îye ve Evkaf» cümlesini bilerekten kabul etmiştir. Çünkü Şer'îye Vekâleti Celilesi aynı zamanda Evkaf bütçesinde de Evkaf müsteşarı olarak göstermiştir. Halbuki Müfid Efendi Hazretlerinin buyurdıkları gibi Şer'îye ve Evkaf bir idare ediliyor. Hem oraya bir müsteşar, hem buraya bir müsteşar Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif olmakla beraber bir müsteşarın bu vekâletin her ikisine de şâmil olması için her ikisine «Umuru Şer'îye ve Evkaf Müsteşarı» denmiştir.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) — Efendim bu faslın üçüncü maddesinde Fetva Heyeti mevcuttur.

SOYSALLI İSMAIL SUBHÎ B. (Burdur) — Daha oraya gelmedik.

REİS — Efendim müzakere mevzuu fasıldır. O maddeler hakkında söz söylenebilir.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) — Şer'îye Vekâleti Celilesinin teklifinde bu heyetin adedi az gösterilmiştir. Çünkü bu heyet yalnız bizim Türkiye memleketinde değil bütün âlemi İslâmda vâkı olacak hâdisat ve vakayii şerîşerif noktai nazarından halledecek bir heyettir. Onun için pek mühim mesele ve hattâ asri ulûm ve fûnu-na vâkıf ülemeden buraya üç, dört değil, sekiz, on zat âza olmalı ki, maksat temin edilmiş olsun.

Biz fetva emaneti denince şimdiki elde bulunan kütbü fetavayı düşünüp de mânâyı oraya hasretmiyelim. Her asırda birçok hâdisatı vakayı olur ki, sekiz asır evvel yazılmış olan bir fetva kitabından, oraya muvafık fetva alabilmek hemen müstahyildir. Onun için şu asırda esasatı diniyemizden istihracı mesail edebilecek ecillei ulema lâzımdır. Aynı zamanda bunlar zamanın ihtiyacatını da müdrik olmalı. Zamanın ihtiyacıyla tevafuk edebilecek ve ahkâmı İslâmiyemize de muvafık gelecek ahkâm ve hâdiseyi fetvalar veyahut yeni yeni mecelleler suretinde âleme irae ve ispat etmeli ve göstermelidir. Bunun için bu Meclisin mevkii gayet bülenttir. Yani bendeniz acizle bu heyetin ehemmiyetini takdir edemem. Çünkü bu heyetin mesaisi bütün âlemi islâma aittir. Ve bütün ahkâmı diniyemize aittir. Bütün terakkiyatı asriyeye aittir. Bu bapta bir taktırir verdim. Bu taktırirden bendenizin maksadım Fetva Heyetinin adedini hiç olmazsa Reisle beraber dokuza iblâğ etmek içindir. Bendenizin teklifim budur. Sonra; Tetkikat ve telifatı islâmiye heyeti; arz ettiğim veçhile bu maddenin başka bir ehemmiyeti daha vardır ki; o da, dinimizin aleyhine gûya yeni hikmetlerle, yeni nazariyelerle, yeni yeni felsefelerle hücum etmek isteyenlere karşı bunları ilzam edecek berahin ve delâli akliye ve nakliye cemedebilecek bir heyetin bizim içimizde bulunması lâzımdır. Bu yalnız bize değil bütün âlemi islâma ve belki bütün beşeriyete aittir. Bütün beşeriyetin tarakkiyatını ve evci saadete urucunu vekâf-fei hakayıkı halka bildirmeye bizim dinimiz kâfildir.

Fakat; biz, dinimizin maatteessüf şimdiye kadar olan bu kifayetini bilfiil ispat ve irae edemedik. Bundan yalnız birinci ve ikinci asırları istisna edebiliriz. Ondan sonra bilfiil ispat edemedik. Bizim dinimiz her bir ulviyeti câmidir. Nasıl câmidir? Yani nazari ve amelî şümülü itibariyle değil, belki aynı meseleleri o kavaitten istihrace-debilecek mahiyettedir. Fakat; buna ilim ister, zekâ ister, vukufu ilmî ister, zamanın icabatına vukuf ister. Bunun için bizim heyete getireceğimiz zevatı ihtimal ki, Hindistan'dan getireceğiz, ihtimal ki, Londra'dan getireceğiz, ihtimal ki, Amerika'dan getireceğiz. Çünkü, bunun ehemmiyeti, arz ettiğim gibi âlemsümuldür. Beyefendiler, bendeniz de âcizane sarık sarmak itibariyle şu mesleke intisabetmişim, acizle bera-

ber... Fakat itiraf ederim ki, behemahal bu asırda yeni bir fikir, yeni bir içtihat meydana gelmelidir. (Bravo, sesleri) Hâşa, şu sözümden fıkıh islâm noksandır, mânası anlaşılmasın. Hâşa öyle bir dâvayı ben edemem. Fıkıh pek mükemmeldir. Kavaidi asliyesi pek mükemmeldir. Onun membaları gayet şümüllüdür. Fakat bâzi mesaili fer'îye vardır ki, Zeyd şöyle derse Âmr şöyle olursa gibi birtakım fetvalar vardır. Bunlar ferden ferda hâdisata göre vukubulan istid'alara birer cevaptır. Halbuki şimdi cihanşümül büyük işler zuhur ediyor. Meselâ, misal olarak arz edeyim. Nafia Vekâleti şimendifer yapmak için ne yapacak? Bunda bizim kitabımız sâkit midir? Hayır sâkit değildir. Kezalik böyle umumunu sayınız bütün cihandaki işleri, ihtiraatı sayınız. Bunların hepsi için ahkâmı asliyei diniyemizden birer hüküm ihracı mümkündür. Ve bizim Kuranımız bunu mütekeffildir. Çünkü, bizim iddiamız ve herkesin de teslim ettiğine göre Sallahü aleyhi ve sellem Efendimizden sonra bir nebi ba's olunmayacaktır. Şu halde; Cenabı Hak'ın muradettiği; kıyamete kadar bu din hükümünün cari olmasıdır. Noksan ile beraber hüküm caridir, demek belâhettir. Bu din kâfi değilse. Hâşa, sahibi şeriat yalan söylemiş olur. Halbuki, böyle değildir. Hâşa hakikaten kâfildir. Bizim iddiamız ve anhyabildiğimiz böyledir. Âcizane ben hiçbir hâdise görmedim ki, ona bizim dinimizde yer bulunmasın. Gayrimeşru olan, gayrimâkul olan Yunan'ın toprağımızı tepelemesine de bizim Kuranımızda yer bulunacak değil ya. Fakat meşru olan, mâkul olan hâdisatın kâffesine hüküm vermeye bizim dinimiz kâfildir. Maatteessüf yine arz ettiğim gibi bu bilfiil ispat olunamadı, nazariyelerle ispat olunabildi. Fakat; fiiliyatını maatteessüf yapamadık. Devletimizin teşkilâtını da o suretle tertibedemedik. Maatteessüf bugün Şer'îye Vekâletinin teklifatı dahi maksadı müemmen değildir, azdır. Meselâ : Her âzaya ne kadar maas veriyorsunuz? Yedi bin beş yüz kuruşla ta dünyanın öte tarafındaki bir fâzıl bu tarafa gelemez. Buna hareirah vermek lâzımdır. Bunun için çok masrafa, çok himmete ihtiyaç vardır. Fakat bugün bu masrafları, bu himmetleri acaba masraf mı addederiz? Bundan biz maddeten istifade etmez miyiz? Şüphesiz edeceğiz. Biz iddia ediyoruz ki; Hilâfeti İslâmiyeyi haiziz.

Evet biz bütün Müslümanların mercii dinisiyiz, diyoruz. Halbuki bütün müslümanlara şâmil olacak olan bir tesisatımız, müessesemiz yoktur. Şimdi harb zamanıdır. Belki mümkün olmuyor. İnşaallah Şer'îye Vekâletinin gelecek sene bütçesinde daha mükemmel teşkilât arz edilmek üzere bugünlük bu heyetin bâzi âzayı kiram tarafından teklif olunan miktara iblâğı ile kabulünü teklif ediyorum.

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMÎ Ef.
— Efendim, malûmuâileridir ki, şimdiye kadar Şer'îye Vekâletinde teşkilât yoktu. Yani Şer'îye Vekâleti yahut her hangi bir vekâlet demek tabii teşkilât demektir. Meselâ, Nafia Vekâleti denildiği zaman göz önüne müdürler gelir, müdürü umumiler gelir, onlar birer makinedir. O makinalar kurulmadıkça o daire işlemez. Maatteessüf Şer'îye Vekâletinde; Şer'îye Vekili ile birkaç kâtipten başka kimse yoktur. Bir tedrisat müdürü var. Bir de memurin müdürü var. Ne ilmî bir müdüriyeti ne de ilmî bir heyeti var. Maatteessüf Şer'îye Vekâleti demek fetvahane demek olduğu halde bir fetvahanesi yoktur.

ABDÜLGAFUR Ef. (Karesi) — Teklif olunup da kabul edilmedi değil ki.

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMÎ Ef.
— (Sebbitül arş sümme ünkuş) kaidesine evvelâ bunların esaslarını kurmayı düşündüm. Fetvahaneye ve Şer'îye Vekâleti nezdinde bir de Meclisi ilmiye şiddetle ihtiyaç vardır. Çünkü, bu ayrıca bir fıkıh mütehassısı meselesidir. Nâsıl ki, ilmî tıbbın ayrı ayrı boğaz, burun, mütehassısları olduğu gibi ulûmu şer'îye deyince bunların hepsi ayrıdır. Bir değildir. Fıkıh mütehassısı, akait mütehassısı ayrıdır. Bunların mütehassısları hepsi ayrı ayrıdır. Hikmet mütehassısı ayrıdır, edebiyat mütehassısı ayrıdır, akait, kelâm mütehassısları ayrı ayrıdır. Bir fetvahane ile ayrıca bir de meclisi ilmiye lüzum vardır. Fetvahane için bir fetva emini ile üç âza, meclisi ilmî için de bir reis ile dört âzayı bütçeye koymuştuk. Bunu koymaktan maksadım ise bittabi kabul ettirmektir, çünkü, bunların lüzumu behemahal vardır, Şer'îye Vekâleti mevcudolabilmek için behemahal bunlara lüzum vardır. Bütçenin müsaadesizliğini nazarı dikkate alarak, böyle adedlerini az koyduk. - Tabii böyle kalacak, değildir - esbabı mucibe mazbatasında da gösterildiği gibi her sene iki-

şer'îye ilâve suretiyle bunu ikmal etmek istiyordum, madem ki Meclis bu hususta fevkalâde müzaheret gösteriyor ve adedinin haddi kifaya'ya iblâğına dair takrirler verilmiştir, bendeniz de bunu maalfithar kabul ederim, bunu esasen bütçeye koymamak, bu kadarı kâfidir demek değildir, sene besene noksanını ikmal etmek üzere biz bu miktarı teklif etmiştik. Ve Muvazenei Maliye Encümenine de bu suretle arz etmişim. Şimdi görülüyor ki bu musavver teşkilâtın esası hakkında itiraz yok. Abdülğafur Efendi Hazretleri bu esası muvafık görmekte beraber heyet âzasının adedini noksan gördüler ve bendeniz de adedini noksan vaz'ettiğimin sebebini arz ediyorum. Bu bapta takrirler vardır, takrirler kabul buyurulduğu takdirde zaten maaşları encümenince takarrür etmiştir, isterseniz aded itibarıyla daha rakamlar konabilir, isterseniz encümenine gider. Nasıl kabul ederseniz.

REİS — Yahya Galib Bey buyurun.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Efendim; bendeniz Şer'îye Vekâleti müsteşarlığına Umuru Evkafın da dâhil olmasına Muvazenei Maliye Encümeninde taraftar değildim. Şimdi de taraftar olmadığının esbabını arz edeceğim: Şer'îye Vekâleti devairi resmiyei devlettedir, bütçesi Muvazenei Umumiye'ye dâhildir, Evkaf ise müessesatı devlettedir ve bütçesi muvazenenin haricindedir. Evkaf doğrudan doğruya bir dairedir. Arzu edilirse Şer'îyeye rabtedilir, arzu edilmezse başka bir yere verilir. İstanbul'da şimdiye kadar bir nezaret idare etmişti. Burada ise bir Müdürü Umumi idare ediyor, Şer'îye bütçesi müzakere edildiği zaman yalnız Şer'îye Vekâletine bir Müsteşarlık ilâve edilmiştir, Evkaf bütçesi müzakere edildiği zaman burada da Müdiriyyeti Umumiye namını kaldıralım da bir Müsteşarlık yapalım denildi. Ve bu suretle karar verilmişti. Sonra ikinci müzakerede de tabii âzalar değişmişti. Şer'îyeye bir Müsteşar yaparak buraya buna tam bir unvan verelim, Şar'îyeye de baksın denildi. Bunun için buraya Evkaf da ithal edildi. Halbuki Şer'îye Vekâleti hassaten bir dairei resmiyedir; bendenizin noktai nazarım budur. Diğer devairde doğrudan doğruya müsteşarlar varsa burayada bir müsteşar olur. Evkaf muamelâtı şer'îyeye rabtedildiği takdirde vekil isterse müsteşara emreder, işlere müsteşar bakar. İstemezse emretmez, kendisi bakar. Şimdi burada bir de

şer'îye müsteşarlığının yanında Evkaf Müsteşarlığı namını ilâve etmek doğru değildir. Fetvahane-i Celile ve teşkilâtına gelince; bendenizin de en ziyade arzu ettiğim bir şey varsa o da muamelâtı şer'îyeyi hüsnüsuretle temsil etmek için bir dairei âliye vücuda getirmeli. Buna taraftarım ve nitekim verilen takrirlerle bendeniz de vâz'ı imza ettim. Tetkikat ve telifatı şer'îyeye gelince; bunu dairei vicupta addediyorum. Bugün bizim içimizde muamelâtı şer'îyeye taallük eden o kadar hususat vardır, ki bunlar ahali islâmiyeye mesduttur. Bunu yalnız ulema kısmı bilir, şerîşerife taallük eden her hususatı münevverane bildirmelidir; onlar da anlamalıdır. Şerîşerif nasıl şeydir? Şerîşerif denildiği zamanda yalnız teklifattan ibaret değildir, bunun ukubatı da vardır. Muamelâtı da vardır. Buraya taallük eden hususat nedir? Ne gibi şeylerdir? Bunları millet anlamalı, bilmelidir. Onunla Avrupa muamelâtına ait hususatı yekdiğeriyle kıyas etmeli, hangisinin dine muvafık ve hangisinin mutabık olduğunu anlamalı ve bu suretle cehalet dolayısıyla hâsıl olan birtakım lüzumsuz şeylere nihayet verilmelidir. Binaenaleyh; bu teşkilâtın da Heyeti Celilenizce kabul edilmesini teklif ediyorum, bu baptaki mütalâatımı da hulasâtan arz ediyorum.

EMİN B. (Erzincan) — Efendim bendeniz müsteşarlık hakkında söyleyecektim. Halbuki Yahya Galib Bey söylediler, bendeniz fikirlerine iştirak ediyorum.

REİS — Çelebi Efendi Hazretleri buyurun.

ABDÜLHALİM ÇELEBİ Ef. (Konya) — Efendim Şer'îye ve Evkaf Vekili Abdullah Azmi Efendi Hazretlerinin Meclisi Âlinize berayı teklif takdim ettikleri bütçe münasebetiyle fakir de bazı şey ilâve etmek isterim. Gerçi mâruzatım Meclisi Âlilerine karşı malûmu ilâm kabilinden ise de (Ena ahibbu ibadi... ilâh.) hâdisi şerifi mucibince, mantuku münifi mucibince Cenabı Hakkın en ziyade sevdiği, nâsa nasihat edenler ve yol gösterenler olduğundan bu gibi mebahisin taz'ifi fevaidi müstelzim ve menfaati mucibolmasından malûmu ilâm kabilinden olsa da faydası gayrimünkerdir itikadındayım. Efendiler hazaratı! Hükümeti Celilemiz malûmuâlileridir ki, Dini Mübini Ahmedî üzerine teccüs etmiş bir Hükümeti İslâmiyedir ve o ahkâmı İslâmiyedir ki; bütün nev'i beni beşerin hayatı içtimaiyesine muvafık ve bütün sekenei arzın menafii mad-

diye ve mâneviyesine evfaktır. Yalnız taksi-ratımız onu lâyikiyle tatbik edemediğimiz, lâyikiyle riayet ve istifade edemediğimiz ve cihanı İslâmiyete lâyikiyle neşredememekliğimizdir. Cenabıhak gariki rahmet buyurnun, Sultan Mehmed Reşad Han Hazretleri âcizinizi Topkapı Sarayı Hümayununa misafir etmişti. Bir gün alessabah kurenasından - ismi hatırımında kalabildiğine göre İbrahim Bey olacak - İbrahim Beyi göndererek, Padişahın bazı mesaili mühimmeyi istifta buyuracaklarını ve heman Dolmabahçe Sarayına azimet etmemizi selâmı Şahane ile tebliğ eyledi, ihzar olunan arabaya rakiben Sarayı Hümayuna gittim, Padişahın muntazır bulunduğunu söylemeleri üzerine heman huzuru Hümayuna kabul buyurdum. «Aman Çelebi Efendi beni, bu gece de sabaha kadar size soracağım bir sual rahatsız etti, beni irşadediniz.» buyurdular, dâileri de; Padişahım (Elmülûkü mülhemun) Hadisi Şerifi mucibince efendilerimiz elbette hata ve savabı cümlemizden fazla takdir buyurursunuz, dedim. Esteizü-billâh (Ve şavirihüm filemr) emri Celili İlahisiyle cümlemiz memuruz, buyurmalarıyla fakir de; (ve emmessaille felâ tenhar) Âyeti Celilesini derpiş ederek suali Hümayunlarına muntazır bulunduğumu arz ettiğimde buyurdular ki, «Ahkâmı Kur'aniyeden müstenbat olduğu malûm ise de **gerçi tatbikinde hata olması muhtemel olan idam kararlarını irademe iktiran için getiriyorlar.** Bu husus benim pek ziyade rahatımı selbediyor. Bu hususu mühim için beni ikaz ediniz.» buyurdularında «Evet Padişahım bir insanı hataen dahi imha... (Maddeye dair söyleyiniz sesleri) Geleceğim efendim. İmha gibi vebali azım ve mesuliyeti elimeyi mucibolan bir efal yoktur. Ancak haman lillâhü taalâ Saltanatı Seniyez şeriati garrayı Ahmediye üzerine müesses bir Saltanatı İslâmiyedir.

Bizde dâvalar tabakatı mahakimden geçtikten sonra bir de Babı Fetvamız vardır. O gibi iradati oradan alınacak fetva üzerine isnat buyuracak olursanız vebali azımden halâs olursunuz» demiştim. Beyanatımı fevkalâde istihsan buyurmalarından dolayı bunun üzerine «Saltanatı İslâmiyelerinin ahkâmı münifesine riayet ettikçe ve bihakkin şer'i şerife sarılarak ona istinadeyledikçe saltanatlarının ilâ yevmelkiyam baki olacağını, hafazanallahu taalâ onun aksi;

bizim müzmahil ve makhuriyetimizle neticeleneceğini arz ettiğimde» Şüphesiz bu bir hakikatı mahzadır» buyurdular. (İşitmiyoruz, sesleri) Maksadım efendiler, bizim için refah, selâmet ancak ve ancak dini mübinimizin bize emir buyurduğu vecih üzere hareket etmektir. Ancak ve ancak dini mübinimizin bize emir buyurduğu vecih üzerine hareket edersek şevket ve saltanatı İslâmiyeyi muhafaza etmiş oluruz. Bu da bileümle Büyük Millet Meclisi âzayı meşruasının ve onun Hükümeti üzerine terettubetmiş bir farızadır. İşte efendiler hazaratı, biz bu vazai fi mühimme karşısında bulunuyoruz. Onun için her ne lâzımgeliyorsa pek derin ve etraflı düşünerek saltanat ve şevketi İslâmiyeyi idame etmek taraik ve vesailini aramalı ve her ne fedarkârlığı istilzam ediyorsa maaziyyetin ita ve tahsis ederek dini mübinimizin kutsiyetini ilâ etmeliyiz. Fakirin mâruzatım bundan ibarettir.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim Şer'iyeye Vekili Efendi Hazretleri bu faslın muhteviyatından bulunan Fetvahane ile tetkikat ve telifatı İslâmiyenin adedi hakkında beyanatta bulundular ve Meclisi Âlinizde de bütçeye bir zammı tahsisat talebinde bulunulduğu zaman, Nizamnamei Dahilimiz mucibince (50) zatıâlî tarafından bir takrir vâkı olmadıkça o zammın kabul olunamayacağı muayyen bulunduğu habesiyle böyle bir de takrir vücuda getirerek Riyaseti Celileye takdim ettik. Takrirdedir ki; her ne kadar Vekâleti Celile Fetvahane âzaları adedini şu kadar göstermişse de bu heyetle matlubolan fevaidi elde etmeye imkân yoktur. Çünkü bu heyetin vazifesi doğrudan doğruya elde mevcut bulunan kütübü mutebereden tercüme edilen fetavadan fetva vermek değildir. Malûmuâilileri fikhın ümmülfıkıh olan diğer esasatın muhtevi olduğu mesailde fetva verebilmek için Şer'iyeye Vekâleti ve tâbiri âharla şeyhülislâmlar taşra müftülerine verdikleri menşurda derler ki; fetvayı şu suretle yaza ve anın nakli sarihini de beyan edesiniz. Nakli sarihini beyan olunmayan fetvalar doğrudan doğruya müftüler tarafından verilir. -Emri Meşihatpenahi ile değil - emri Meşihatpenahi mucibince müftüler bu suretle fetva veremezler.

Şimdi elde mevcut gerek Ankaravi, gerek Behmiye, gerek Abdurrahim, gerek Fetavayı Hayriye, gerek İbni Nüceym gibi birçok fetavayı

mutebere var. Bu fetavada dercolumuş mesail-
den birisine temas etmiyen bir mesele hudus
ederse; bu meseleyi idarei kadimeî merkeziye-
mizde bir usul vardı ki Anadolu ve Rumali ka-
zaskerleri, sadreyn müsteşarı, İstanbul Kadısı
Şeyhulislâmın Riyaseti tahtında bir Meclisi
Âli suretinde Fetvahane Emîni ile beraber te-
şekkül ederek hâdis olan mesaili nâsım istimali
noktasından bir hüccet olarak kabul ettirebil-
mek için, kütübü fıkhiyenin esasına müracaat
ederek taharri ederler, ararlar hangi imamın
kavlinde ise o imamın kavlinin zamana, asra
evfak olduğunu kabul ederek olsuretle tercüme
eyliyerek Mecmuai Cedide namıyla vücuda ge-
tirdikleri bir kitaba dercederlerdi. Efendiler
Şer'îye Vekili Efendi Hazretleri «Ben bu sene
üç zatla, gelecek sene tedricen iki zatla, öbür
sene matlubolan miktarına irca ile bu meseleyi
yapacaktım, maksadım da bu teşkilâtı tedri-
cen vücuda getirmekten ibaret» olduğunu bu-
yurmalarına nazaran birçok mühim vazife ve
esahî noktaları kendilerine tahmil edeceğimiz
bu heyet; iptidai, idadi, tâli, âli derece gibi
tahsil görerek ikmal edilecek bir heyetten mü-
rekkebolmadığını ve bu heyet teşekkül edecek-
se bir an evvel teşekkül ederek ve bir an evvel
esasatı İslâmiyeyi bu asrın icabatından bulu-
nan medeniyeti, bu asrın icabatından bulunan
terakkiyatı ve bu asrın icabatından olan ve bi-
zim terakkilerimize mâni olan birçok hususatı
şer'imizde mevcudolmak münasebetiyle, üzerin-
deki nikabı kaldırmak suretiyle ortaya koyar-
ak yâr ve ağyara, yani İslâm ve gayrisilâma
karşı bunu göstermek suretiyle, halka karşı
ağyar tarafından söylenen sözlere nihayet ve-
rilmesi ve bu teşkilâtın temamiyle husule gel-
mesi için böyle bir tahrîr verdik.

Telifat Heyetine gelince: Efendiler! Şer'îye
Vekâleti - yine arz edeceğim ki - bendenizce
Şer'îye Vekâleti Makamı Celilini ihraz eden ve
Meclisi Âlinizden oraya intihap ve ı'sadettirilen
zatiâli bütün mesaili şer'îye ile, bütün ümmül-
mesail ile uğraşacak ve onları tamamiyle telkin
ederek vücuda getirecek bir vaziyette olamaz.
Çünkü kendisinin bir de siyaseti Devlet vazife-
si vardır. O siyaseti Devletle meşgul olmak iti-
barıyla taşra teşkilâtındaki memurlarını, mev-
kilerini ve saireyi ve bunlar hakkında vukubu-
lacak şikâyatı tetkik ettirmek, tahkik ettirmek
- o vazife ile de kendisi muvazzaf olduğu müna-

sebetiyle - bütün mesaili şer'îye ile uğraşamaz.
Uğraşmadığı için bütün kendi idaresi tahtında
bulunan gerek medarisin, tedrisatın yüksek
bir hadde isali, gerekse tetkikat ve telifatı
İslâmiyeden - Yahya Galib Beyefendinin bu-
yurdukları gibi - tercüme edilmiyerek ehli İslâmın
anlıyamıyacağı bir halde kaldığından do-
layı bunu anlaşılacak bir şekle getirecek bir heyet-
tin vücuda getirilmesini elbette kendisi düşün-
cekti ve bunu da düşündüğünden dolayı Tetki-
kat ve Telifat Heyeti namıyla yine böyle üç âza-
lı bir heyetin kabulünü Meclisi Âlinize teklif edi-
yor.

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMÎ Ef.
— Beş âzalı olacaktır.

MÜFİD Ef. (Devamla) — Beş miydi efen-
dim? Beş âzalı bir heyetin kabulünü teklif bu-
yuruyor. Bendeniz düşünüyorum, telifatı İslâ-
miye noktai nazarından vücuda getirilmesi ta-
savvur olunan bu heyeti aliye; efendiler, âlemi
İslâm noktai nazarından o kadar iş görecektir
ki; âlemi İslâmın bütün hususatını, âlemi İslâmın
bütün ulvi effârını, âlemi İslâmın terakki-
yat yollarında atmak istediği bütün adımları,
maatteessüf kimsenin göstermediği o yolları or-
taya koyacak bir heyeti aliye; bu Telifat ve
Tetkikatı İslâmiye Heyeti olacağı münasebetiyle
bunu beş zatın, on zatın, hattâ on beş zatın
vücuda getireceğine kanaat etmedim. Fakat
Efendi Hazretlerinin düşündükleri derde bende-
niz de müptelâ olduğum için bir de bütçemizin
vaziyeti hazırasını, ahvalimizin vaziyeti hazıra-
sını nazarı itibara alarak bu cihette Efendi Haz-
retlerinin fikri ile kendi fikri ifratperveranem
arasında mutedil bir tarikin bulunmasını düşün-
düm. Bendeniz esbabı mucibe olarak şunu arz
etmek isterim ki bu Telifat Heyeti ne yapacak,
ne görecektir? Bu heyet efendiler! Bakınız ispat
edeceğim. Benim ağızımda altından diş yapılmış
ve umumunuzun ağızına altın diş kaplamaları
geçmiş, bu mesele İstanbul'dan sorulduğun-
da cevaz ve ademicevazı hakkında sükût edilmiş
fakat bu mesele umumu belva mesabesine gire-
rek umuru ehli islâmın yapmış olduğu yani -
kadını erkekli yapmış olduğu - bir iş sırasına
girmiş. Acaba bunun cevazına, kabulüne ve
ehli islâmın şayet burada diğer bir imamın kav-
ilni almak suretiyle kurtaracak cihet varsa
bunu alıp, bu meseleyi vücuda getirip (Hilâfet)
hukukunu haiz olan Heyeti Celilenize arz ede-

rek bununla amel olunsun emrini aldıktan sonra amel ettirerek ehli islâmı kurtarmamın garesini bulmak caiz değil midir? Düşündüm efendim! Bu gibi birçok mesail vardır. Nâsın istimal ettiği birçok cihetler vardır ki, onunla amelin vücubunu yine bu heyet ortaya koyarak Fetvahane-i Celile Heyetine gösterecek, irae edecek daha birçok meseleler vardır. Meselâ deniyor ki, rüyeti hilâli rasathaneler vasıtasıyla görmek ve onun hesabıyla amel etmek imkânı var mıdır, yok mudur? Malûmuâlıleri Ramazan orucu, rüyeti hilâl ile ehli islâmın bu orucu tutması zaruriyatı diniyedir, feraîzi diniyedir. Bu hususta birçok söz söyleniyor. Bu söylenen sözler acaba halledilebilecek mi? Eldeki mevcut bulunan fıkıhı, fennin bu noktalarına raptetmek imkânı şer'î şerifinizde acaba yok mudur? Bunları da taharri ederek, bularak bu gibi bize sürülmek istenilen cehil lekelerini ortadan kaldırmak için bir heyetin çalışmasına, Heyeti Celilenizin bütün varlığıyla müzaheret edeceğine kanaat ettiğim için bu heyet âzasının meyana bir kaç âzanın daha zammını bendeniz bütün arkadaşlarımla beraber talebettim. Bu heyete girecek kimler olacaktır efendiler? Eğer bu heyete yine câr, cirân, akraba gözetilmek suretiyle vücuda getirilecekse veya getirilmek istenilecekse, katiyen tarafı âlilerinden kabul edilmemesini istirham eylerim. Fazilet burada, ehliyet burada, kemal burada, iktidar burada aranmalıdır. Hangi fazilet, hangi kemal, hangi iktidar dersiniz; bugünkü mevcudolan terakkıyatı ilmiyenin her noktasında bir adam ihtisas peyda edemediği için ayrı ayrı mütehassısları bu heyet içine sokarak bütün sahifeler içerisinde kapanmış kalmış olan ve daha doğrusu Arapça yazılmış olduğundan - ve Arapça tahsilimizin de noksan olduğundan dolayı - anlaşılması müşkül olan hususatı anlaşılması mümkün olacak bir hale ifrağ edelim, bizi kurtarmaya çalışacak olan bu heyetin bu arz ettiğim mütehassıslar tarafından teşkilini istirham edeceğim, sonra Şer'îye Vekili Efendi Hazretlerinden yine rica edeceğim ki, bu tahsisatı Meclisi Âlinizin kabulünü mütaakıp bu heyete girecek zevatı aliyenin ne gibi evsaf ile mevsuf olması lâzımgeldiğini ve ne gibi şeraiti haiz ve havi olmasını icabettiğini; Mahkeme-i Temyiz âzalarına verdiğimiz sıfatlar gibi bir kanunla buraya ge-

lerek Meclise arz etmek suretiyle bu heyeti vücuda getirsinler.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Süüd) — Nizamname vardır efendim.

MÜFİD Ef. (Devamla) — Binaenaleyh bendeniz Heyeti Celilenizin fikrini daha ziyade yormamak için aşağıda medaris faslında da söyleyecek sözlerimiz vardır. Bu tekliflerimizin kabulüyle adedlerini gösterdiğimiz miktara iblâğıyle bu suretle ilim nokta-i nazarından hâsı olan iftirakı tevhide çalışmanızı ve zaten vahdetle, tevhitte bu dâvayı bugünkü şekle getirdiğimizden dolayı Cenabı Hakkın da bizimle beraber olacağı ve bu tevhidî efkâr ve âmâl ile ordumuzun da muzafferiyeti tevali edeceğini arz ile bu teklifimizin kabulünü istirham eyleriz efendim.

REİS — Efendim, müzakerenin kifayetine dair takrir var.

Riyaseti Celileye

Şer'îye bütçesinin 212 nci faslına ait müzakere kâfidir. Reye vaz'ını teklif eyleriz.

Maraş	Antalya
Hasib	Mustafa

REİS — Efendim, müzakerenin kifayetini reyi âlinize vaz'ediyorum. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsınlar. Müzakere kâfi görülmüştür.

Efendim, bu faslı 3 nci ve 5 nci maddelerine ait iki takrir var.

SER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMİ Ef. — İkinci maddedeki mütarızanın kaldırılmasını teklif etmiştim, encümen de buna muvafakat buyuruyor, müsteşarlık sair vekâletlerde ne ise bu da odur.

MUVAZENEİ MALİYE ENCÜMENİ M. M. MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim, mütarızanın kalkmasında encümen de beis yoktur.

REİS — Efendim, encümen de mütarızanın kalkmasına taraftardır, alelîtlâk müsteşarlık tarzında olarak mütarızanın kalkmasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Ekseriyetle kabul edildi.

Efendim 3 nci maddedeki Fetva Heyetinin adedine dair olan Hakkâri Mebusu Mazhar Müfîd Beyin takriri var. Okunacak :

Riyaseti Celileye

Şer'îye ve Evkaf Vekâleti Celilesi bütçesinde üç âza ve bir de Fetva Emîni unvanı altında bir Fetvahane teşkili teklif olunmaktadır. Dairei müşarünileyhanın vazifesindeki ulviyet ve kutsiyet müstağniî arz ve izah ise de bâzî esbab serdini de derececi vücupta görmekteyiz. Fetva emaneti halkın istigal ettikleri husussatı meselei şar'îyesine tevfiğ ederek meşruiyetini ispat etmekten hakayıkî âliyei islâmîye ve hikmeti Celilei Kuraniyeden herkesi feyizdar etmek ve kâffei ulûm ve fûnunun ahkâmı Kuraniyeden hariğ bir şey olmadığını islâm medeniyet ve ictimaiyatının ulviyetini bütün esbabı mucibe ve mukniası ile meyâna koymak için usul ve fûrudan tettebbuatı lâzimeyi ifa ile mükellef bir heyet olacağından böyle üç âza ile bu gyaeye vüsul imkân haricinde görüldüğü cihetle müta-hassısını ilmiyeden lâakal mesele taharrisi ve sual ihzar ve tesyidi gibi hususatla istigal etmek üzere on zatın ve bir de Fetva Emîninin bulunmasına ihtiyacı şedit vardır. Çünkü bu daire âlemi islâmın mercii olduğu gibi diğer devletlerin ve anasırı gayrimüslimenin de hini hacette müracaatgâhları olduğu mazi ve haldeki müracaatlarıyla sabit olmaktadır. Binaenaleyh teşkilâtı vâkıının teklifimiz veçhile kabulünü Heyeti Celileye arz eyeriz.

Hakkârî Mebusu	Malatya	Siird
Mazhar müfid	Feyzi	Mustafa Sabri
Amasya	Kırşehir	Ankara
Rıza	Yahya Galib	Hilmi
Kırşehir	Karahisar. Sahib	Karahisarı Sahib
Müfid	Nebil	Mustafa Hulûsi
Kozan	Kângırı	Maraş
Mustafa	Ziya	Hasib
Kastamonu	Sivas	Kângırı
Besim	Taki	Siird
Çorum	Mardin	Mardin
Abdurrahman Dursun	Derviş	İbrahim
Kayseri	Dersim	Kırşehir
Osman	Mastafa	Rıza
Karahisarı Sahib	Siverek	Ergani
Mehmed Şükrü	Lütfi	Nüzhet
Malatya	Kütahya	Konya
Haçî Bedir	Seyfi	Vehbi
Karesi	Erzurum	Ankara
İbrahim	Asım	Âtîf
Adana	Muş	Muş
Abdullah	Kasım	Hamdi

Kayseri	Gazianteb	Gazianteb
Sabit	Ragıp	Hafız Şahin
Sivas	Üsküdar	Erzurum
Ziya	Hüseyin Hüsnü	Mehmed Nusrat
Edirne	Canik	Bitlis
Şeref	Emin	Vehbi
Biga	Diyarbakir	Bayezid
Hamdi	Hamdi	Mehmed
Eskişehir	Batum	Batum
Hacı Veli	Fevzi	Edib
Oltu	Antalya	İsparta
Orhan Yasin		Remzi
Eskişehir	Yozgad	Elâziz
Mehmed Niyazi	Ahmed	Rasim
Siird	Gazianteb	Karahisarı Sahib
Halil Hulki	Yasin	Ali
Urfa	Erzincan	Mersin
Nuri	Emin	Yusuף Ziya
Mardin	Karahisarı Sahib	Trabzon
Midhat	İsmail Şükrü	Ali Şükrü
Ankara	Van	Bursa
Şemseddin	Haydar	Osman Nuri
Kars	Diyarbakir	Cebelibereket
Cavid	Kadri	Faik
Adana	Ankara	Lâzistan
Mustafa	Şakir	Ziya Hürşid
Lâzistan	İçel	Kırşehir
Esad	Ali	Sadık
Genç	İzmit	Kastamonu
Celâl	Halil İbrahim	Abdülkadir Kemalî
Eskişehir	Diyarbakir	Kastamonu
Eyüb Sabri	M. Ulvi	Hüseyin Sabri
Üsküdar	Ertuğrul	Karesi
Neşet	Ahmed Hamdi	H. Basri
Kütahya	İçel	Gazianteb
Cevdet	Mehmed Sâmî	Kılıç Ali
İstanbul	Sivas	İzmir
Rıza	Okunamadı	Süleyman
İçel	Sinob	Erzurum
Lütfi	Hakkı Hami	İsmail
Menteşo		Burdur
Dr. Tefvik Rüşdü		Mehmed Âkif

NUSRAT Ef. (Erzurum) — On zat talebetmişlerdir. O on zatın lüzumu hakkında müsaadenizle bir iki kelime söyliyeyim. (Hacet yok, sadaları) Efendim fetvahanede üç müsevvit, üç mübeyyiz, üç de mütercime ihtiyaç vardır. Malûmuâliniz Kütübü Âşere vardır. Evvelâ Fetva Emîni bu on kitabı ortaya koyar, fetvayı

orada buldukları takdirde oradan tebyiza verirler, tebyizden Emanete gider.

NECİB B. (Mardin) — Aynı şeylerdir, Vekil Efendi Hazretleri o farkı yapacaklardır.

NUSRAT Ef. (Devamla) — Müsevvit, mübeyyiz gibi değildir. Tabii aralarında fark vardır. Binaenaleyh üç müsevvit, üç mübeyyiz, üç de mütercime ihtiyaç vardır. Bendenize dokuz zat olmalı, on zata ihtiyaç yok.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim, takririn altında benim imzam vardır. Ve yine takrirden imzası olan Müfid Efendi biraderimizdir. O da izahatı kâfiye vermişlerdir.

REİS — Efendim, bu takriri kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Reis Beyefendi, takrih kabul edilmiştir. Maaşatı tesbit için lütfen Muvazenei Maliye Encümenine gönderiniz.

REİS — Efendim müsaade buyurun, diğer madde hakkında Edirne Mebusu Şeref Beyle elli kadar rüfekasının bir takriri vardır. Tetkik ve Telif Heyetindeki âzanın adedine dairdir.

Riyaseti Celileye

Câmiai İslâmiyeye hidematı mebruresi dokunacak olan Tetkikat ve Telifatı İslâmiye Heyetinin teşkili Şer'îye Vekâletimizin en büyük muvaffakiyatından birini ihtiva ettiği cihetle ne kadar seza'yı şükran ise, ancak bu heyete tefrik edilen vazâifin azamet ve ehemmiyeti teklifi vâkıfın mevut zevat ile icrası inkânını selbedeceği vâridi hatır olmakla âlemsümül olan bu vazâifin tamamıyla ifası ve semeredar bir neticeye isali için heyetin bir reis, sekiz âza olmak üzere teşkili istihdaf edilen maksadı temin edeceğinden o suretle sekiz âzanın daha zam ve ilhakını teklif eyleriz.

24 Ağustos 1338

Edirne		Siverek
Mehmed Şeref		Lütfi
Karahisarı Sahib		Karahisarı Sahib
Mustafa Hulûsi		İsmail Şükrü
Trabzon	Bursa	Lâzistan
Ali Şükrü	Muhiddin Baha	Esad
Amasya	Malatya	Malatya
Rıza	Hacı Bedir	Reşid
Eskişehir	Urfa	Bolu
Hacı Veli	Bozan	Cevad Abbas

Diyarbakir	Maras	Mardin
Âkif	Mehmed Hasib	Derviş
Mardin	Gazianteb	İsparta
Midhat	Şahin	Mehmed Nadir
Antalya	Adana	Bayezid
Mustafa	Abdullah	Süleyman Sudi
Sinob		Sivas
Hakkı Hami		Mustafa Taki
Kastamonu		Karahisarı Sahib
Abdülkadir Kemali		Mehmed Şükrü
Ankara	Siird	Mardin
Mustafa	Mustafa Sabri	Esad
Gazianteb	Kütahya	Eskişehir
Ragıb	Cemil	Halil İbrahim
Karesi	Kângırı	Canik
İbrahim	Ziya	Süleyman
Kırşehir	Kırşehir	Kozan
Müfid	Sadık	Hüseyin Avni
Üsküdar	Eskişehir	İzmir
Hasan Hüsnü	Mehmed Niyazi	Süleyman
Burdur	Karesi	İsparta
Mehmed Âkif	H. Basri	Remzi
Bayezid	İzmit	Kırşehir
Mehmed	Halil İbrahim	Rıza
Canik	Ankara	Yozgad
Hamdi	Âtuf	Bahri
	Hakkâri	
	Mehmed Tufan	

REİS — Bu takrir de beşinci maddedeki beş âzanın sekize iblâğına dairdir.

NECİB B. (Mardin) — Efendim Muvazenei Maliye maaşatı ayrı ayrı tâyin etmiştir.

REİS — Efendim bu okunan takriri kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim deminki mâruzatım veçhile maaşatın tesbiti için ve bütçeye vaz'ı için takrirler Muvazenei Maliye Encümenine gitmelidir.

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMİ Ef. — Yalnız şunu arz ederiz ki, bu Telifat ve Tercüme âzasının maaşlarının müsavi olması lâzımdır. Yani müsevvitler maaşlarında fark olabilirse de asıl Telif Heyetinin maaşları müsavi olmak lâzımgelir.

REİS — Efendim faslın yekûnunu reyî âlinize koyacağım. (Encümene gidecektir sadaları) Bu faslı encümene gönderiyoruz. (213) ncü faslın müzakeresine geçiyoruz.

F.	M.	Nev'i muhassasat	1337 senesi		1338 senesi için	
			Encümenin tenkihatıyla	Birinci Avans Kanunu	Hükümetçe teklif olunan	Muvazenei Maliye Encüme- nince tek- lif olunan
213		Müstahikkini ilmiye maaşatı	7 250	7 250	7 250	7 250

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Müstahikkini ilmiye kimlerdir? Biraz izahat versinler.

ŞER'İYE VEKÂLETİ MEDARİS MÜDÜRÜ UMUMİSİ AKSEKİLİ AHMED HAMDİ Ef. — Efendim Şer'îye Vekâletinde iki nevi maaş vardır. Birisi Merkez Müderrisleri maaşı, diğeri de müstahikkini ilmiye maaşıdır. Merkez Müderrisleri namıyla verilen maaşlar bir vazife mukabil verilen maaştır. Müstahikkini ricali ilmiye namıyla maaş alanlar ise buldukları memlekette kendilerinin maaşa ehil ve müstahak olduklarına dair mazbatalar gelen ve kendileri de sinen ihtiyarlamış veyahut ilmen memlekete hayli hizmet ettiği halde bugün muhtacı muavenet bulunmuş olan zevatı kirama verilen maaşlardır. Bunlar yüz kuruş, yüz elli kuruş, âzami iki yüz kuruştur, ve bunların tahsisatı diğer maaşlar gibi değildir. Diğer tahsisatların nısfı derecesindedir. Meselâ iki yüz kuruş maaşı olan bir zat (Sekiz yüz kuruş) tahsisat alıyor. İşte müstahkini ricali ilmiye maaşı denilen bunlardır ve bu, Muvazenei Maliye Encümeninde evvelce nasıl kabul edilmiş ve nasıl veriliyorsa şimdiye kadar da öylece verilmesi kabul edilmiştir.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Fakat bu verilen maaşat acaba kifayet edebilir mi?

NECİB B. (Mardin) — Bütçede sekiz buçuk lira iki adeddir.

AHMED HAMDİ Ef. (Devamla) — Efendim burada iki kişiye sekiz, bir kişiye dört buçuk lira diğer iki kişiye de üçer lira vardır.

NECİB B. (Mardin) — Beş lira da vardır.

AHMED HAMDİ Ef. (Devamla) — Âzami iki liradır. Bir buçuk lira da vardır. Bakınız daha orada bir lira var. Yüz yetmiş kuruş var, yüz elli kuruş var, yani her halde üç liradan fazla, çok yoktur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Hamdi Bey müstahikkini ilmiye maaşı almak için ne gibi şerait ve evsafı haiz bulunmak lâzımdır?

AHMED HAMDİ Ef. (Devamla) — Müstahikkini ilmiyeden madudolmak için medreseden mezun olmak ve memlekette ders okutabilecek veyahut okutmuş olup şimdi ihtiyar ve ihtiyaç içinde bulunmak lâzımdır. Memleketteki heyeti idare böylelerin zaruret içinde olduğunu ve müstahikkini ilmiyeden olduğu hakkında mazbata gönderirse biz onlara bu maaşı verebiliriz. Böyle bir mazbata gelmedikçe öyle bir şey veremiyoruz.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Müstahikkini ilmiyeden olan bir zata hizmeti ilmiyesi mesbuk ve emeği tasdik olunan bir zata yetmiş beş kuruş, yüz kuruş, bilmem yüz doksan kuruş kadar bir maaş vermek ne dereceye kadar muvafık olur? Bendeniz bu miktarı sıfatı ilmiye ile kabillitelif görmüyorum.

AHMED HAMDİ Ef. (Devamla) — Şimdiye kadar bu miktar verile gelmiş. Biz de şimdiki halde aynen muhafaza ettik. Ancak müderrisler var. Ders okutabilecek olan müderrislere biraz zam yapmak istedik. Çünkü bunlara ders okutmak şart değildir. Bunda şart olan erbabi ihtiyaçtan ve muhtacı muavenetten olmak, ders okutmasa da mutlaka o maaşı alacaktır. Ders okutacak diğer kısım var ki, onların maaşlarının tezyid edilmesini Muvazenei Maliyeden istedik.

BİR MEBUS — Bunlar geçen sene verilmiş mi?

AHMED HAMDİ Ef. (Devamla) — Çok zamandan beri verilmişti. İstanbuldan müdevverdir.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Efendim müstahikkini ilmiye maaşı ecillei eazımı ulemandan olan zevata mahsustur. Malûmu âliniz bâza

İstanbul hocaları hasta olur. Nüzül isabet eder. Bizzat tédrişe iktidarı olmazdı. Mazuliyet maası da bulunamazdı. Bu mesleki ilmiyeyi tebeilen hani askeriyenin ve diğer memurini mülkiyenin mazuliyet ve tekaüdiyesi mesabesinde bulunmak üzere böyle ecillei eazımı ulemaya verilegemekte olan yani kendilerine âriz olan hastalık ve yahut başka bir sebeple verilegelen bir tahsisattır. Meselâ bir kadı bir livada bulunurken tecennün eder. (O başkadır sesleri) Ona bu müstahikkini ilmiyeden maas verilir. Şimdi Adliye Vekâletine merbut da öyle. Meselâ: Harput'ta tedrisât ile iştigal eden ve meşhur müellifâtı ile kütüp ve resailile meşhur ülema var. Ve bunların tahsisatı var. Tedrisat öyle mekâna muhhasır olmadığı için, livalardan, kazalardan herkes gelemediği için bu maasat onların ayağına istihkakını göndermek mesabesindedir. Bunu şimdi az görüyorsunuz. Fakat vaktiyle bu çok bir para imiş ve herkesi müreffeh ve mesut edermiş. Fakat şimdi bu işletmiye, işletmiye böyle bir halde kalmış ve bu tahsisat pek kalil bir hale gelmiştir. Tabii bu meblâğ pek azdır. Sonra fetvâhane heyeti celilesinin bir sıfatı kazaiyesi vardır. (O fasıl geçti sesleri) Şer'îye Vekili Muhtereminden bir sual sormak isterim. Kuzât şimdi Adliye Vekâleti celilesine raptedilmiştir. Fakat hariçten gelen, memaliki eenebiyedeki müftülerden gelen ilâmları tetkik etmek üzere Fetvâhane bir sıfatı haiz değil mi? Bu suale cevap isterim. İkincisi Adliye Vekili Kapitülasyonların ilgasından dolayı bir komisyon teşkil etmiş ve bu komisyon ihzari bir surette fiili teşebbüste bulunmaktadır. Acaba sair memaliki İslâmiyedeki Evkat teşkilâtı için ne gibi teşebbüsatta bulunmuşlardır? Sonra tetkikat ve Telifatı İslâmiye Heyeti, Arapça muhaberat olacak olursa bunlar hakkında ne muamele yapabilir? Cevap isterim.

REİS — Cevap verecek misiniz? (Hacet yok sadaları) Başka söz alan yoktur. Yalnız iki takrir var efendim.

Riyaseti Celileye

Müstahikkini ilmiye maasatının asgari üç lira olmasını teklif eylerim.

Erzincan
Emin

(Ret, ret sesleri)

EMİN B. (Erzincan) — Efendim eldeki müf-redat kadrosu tetkik edilecek olursa görülür ki, bunların ekserisinin maası otuz, elli kuruş, âzami yetmiş beş kuruştur.

İBRAHİM B. (Mardin) — Otuz kuruş yoktur.

EMİN B. (Erzincan) — Sahifeyi çevirin, olduğunu göreceksiniz. Binaenaleyh Refik Şevket Beyin de bihakkin söylediği gibi müstahikkini ilmiyeden oluyor da yani mesleki ilmiyede birçok zaman ifayı hizmet ederek maasa kesbi istihkak ediyor da sonra nasıl olur da otuz kuruş veriliyor?

TAHSİN B. (Aydın) — Onlar kanaatkâr adamlardır.

EMİN B. (Erzincan) — Tahsin Bey Efendiyeye sormak isterim ki, yetmiş beş kuruşla bir adamın idare olunabilmek imkânı var mıdır? Yoktur, binaenaleyh bunun tekrar encümene gitmesini teklif ederim.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Bey efendiler Nizamnamei Dahilinin 86 ne maddesi mi? 89 neu maddesi mi? Ne ise seksen defa arz ettim. Tekrar arz ediyorum. O madde mucibince zam teklif edemeyiz. Böyle bir şahıs için bir mebus çıkıp da zam teklif edemez, binaenaleyh münferiden zam teklifine salâhiyetimiz yoktur. Münferiden teklif ile memuriyet ihdas edemeyiz. Buna maas zam edelim diyemeyiz, şu zammı yapamayız 50 inzal bir takrir olursa olabilir. Binaenaleyh beyhude vakit geçirmiyelim.

REİS — Efendim 213 neu faslın müzakeresini kâfi görerek 214 neu fasla geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

1337 senesi
Encümenin
tenkihatıyla   1338 senesi için

Birinci Avans

Kanunu
tadilatına
göre 1338 se-
nesi için tes-
bit olunan

Hükümetçe
teklif
olunan

Muvazenei
Maliye
Encüme-
nince tek-
lif olunan

F. M.   Nev'i muhassasat

F. M.	Nev'i muhassasat	1337 se- nesi Muva- zenei Ma- liye Encü- menince ka- bul edilen	Birinci Avans Kanunu tadilatına göre 1338 se- nesi için tes- bit olunan	Hükümetçe teklif olunan	Muvazenei Maliye Encüme- nince tek- lif olunan
214	İdarei merkeziye levazımı				
1	Meremet	0	0	0	0
2	Tenvir ve teshin	150	150	250	200
3	Mefruşat	50	50	250	250
4	Kırtasiye	200	200	300	250
	İki yüz on dördüncü faslın yekûnu	400	400	800	700

REİS — Efendim, iki yüz on dördüncü fas-
lın yekûnu yedi yüz liradır.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Efendim,
diğer fasullarda adet tezayüdettiği için bu fasıl-
daki erkânın belki kifâyet etmemesi lâzımgelir.
Belki değil, her halde muhtemeldir. Onun için
Muvazenei Maliye Encümenine bu fasıl giderse
ona göre - masraf kısmı tesbit edilmiş olur.

REİS — Efendim, teklifinizin bu fasıl ile
alâkası yok.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Mefruşat var
ve saire, ve saire var. Bilhassa kırtasiye meselesi
vardır. Binaenaleyh diğer fasullarla alâkası var-
dır.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efen-
dim, vekâleti aidesinin teklifatı buradadır. Şim-
di tetkik ve telif heyetiyle bir de fetvaemini âza-
sı adedinin Meclisçe ziyadeliğinin kabulünden
dolayı mefruşat ve saire için fazla para istiyor-
larsa onu teklif ederler.

MEDARİS MÜDÜRÜ UMUMİSİ AKSE-
KİLİ AHMED HAMDİ Ef. — Efendim, bu
fasılda yüz lira fark görüyorum. Çünkü fazla
üç teşkilât vardır. Birisi, fetva emaneti heyeti,
ikincisi, telifat ve tetkikat Şer'îye Heyeti, üçün-
cüsü de, tedrisat ve teftişat heyeti...

Tedrisat ve teftişat heyeti; idarei merkezi-
ye heyeti meyanında, yani bu faslın üçüncü
maddesinde geçiyor. Bunun için biz üç âza, bir
kâtip teklif etmişiz. Muvazenei Maliye Encü-
meni de iki âza, bir kâtip kabul etmiştir. Ye-
niden teklif ettiğimiz üç heyetin, tenvir ve tes-

hin ve kırtasiye mesarifi olmak üzere tabii bir
fazlalığı olacaktır. Biz Tenvir ve teshin için
iki yüz lira teklif ediyoruz, Muvazenei Maliye
Encümeni de iki yüz lira kabul etmiştir, kırtasi-
ye olarak üç yüz lira teklif ediyoruz, Muva-
zenei Maliye Encümeni iki yüz elli lira kabul
ediyor. Halbuki yeni bu üç heyetin, kırtasiye
tenvirat ve saire mesarifini bu kadar az bir
para ile tedarik ve temin mümkün değildir, Bi-
naenaleyh teklifimizdir aynen...

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMİ Ef.
(Eskişehir) — Aynen değil efendim, Meclis ye-
ni vazifesiyle teşkilâtı kabul etti. Meclisin bu
teşkilâtı kabulü üzerine aded nispetinde fazla
tahsisatı da kabul etmek lâzımgelir.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Fetva Ema-
neti, Tedrisat ve Teftişat Heyeti, Tetkikat ve
Müellifatı Şer'îye Meclisi, bunlar yeniden ihdas
olunacak. İhdas olunmak için de her halde
mefruşat masrafına ihtiyaç vardır. Evvelden
bütçeye konulan mefruşat tahsisatı, mütemmim
ve perakende noksanları itmam içindir. Şer'-
îye Vekâleti bu yeni heyetler için fazla mefruşat
tahsisatı istiyor. Sonra tenvir ve teshin
için de fazla para istiyor. Kırtasiye masarifi
için de hiç olmazsa, bu fasla daha bin lira koy-
mak lâzım... Onun için bu fasıl da encümene
gönderelim, encümen fasılı yeniden tesbit et-
sin, getirsin.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Bu fasıl
da Encümene veriniz Şer'îye Vekili Efendi Haz-

retleriyle birlikte müzakere ve takarrur ettirerek Meclise arz ederiz.

REİS — Bu faslın da diğer teşkilât fasllarıyla beraber encümenine iadesini kabul buyu-

ranlar lütfen ellerini kaldırsınlar... Kabul edilmiştir.

Bu faslı da encümenine gönderiyoruz.

İkinci kısım — İdarei medaris

F.	M.	Nev'i muhassasat	1337 senesi		1338 senesi için	
			Encümenin tenkhatiyle	Birinci Avans Kanunu tadilatına göre 1338 senesi için tesbit olunan	Hükümetçe teklif olunan	Muvazenei Maliye Encümenince teklif olunan
215		Dersiâm ve darülhilâfe medresesiyle mülhakat medarisi ilmiyesinin umuru tedrisiye ve idaresi				
	1	Dersiâm maaşatı	690	690	630	630
	2	Mülhakatı medarisi memurin ve muallimin maaşatı	30 248	31 872	52 596	34 008
		İki yüz on beşinci faslın yekûnu	30 938	32 562	53 226	34 638

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim, malûmu ihsanınız o iki yüz on beşinci fasıl Darül Hilâfe medreseleri ve Mülhakat medarisi hakkındadır. Bendeniz affı âlilerine mağruren bu faslı tenkidedeceğim. Bu fasıl Meclise böyle gelmemeliydi, bu fasılda ilme taallük eden mekatibin adedini daha ziyade görmek isterdim. Arkadaşlar müsaade buyurursanız eğer başınızı ağrıtmazsam Darül Hilâfe medresesi ne demektir? Ve bundan maksat ne dir? Medrese ne dir? Bu babda ki, kendi mütealâmı, kendi fikrimi - belki nâkıstır, belki değildir. - Arz edeceğim. Malûmuâlileridir ki, Osmanlı Hükümetinin teessüsünden beri, o zamana mahsus müterakki medreselerin yetiştirdiği eazım ve efadıl vardı ki, bunlar yalnız idaremizde değil, hayatı milliyemiz ve hayatı fikriyemiz üzerinde de ilimleriyle, fadıllarıyla ve siyasette gösterdikleri kiyasetle bir mevki sahibi olmuşlar ve hayatı milliye ve fikriyemiz hiçbir zaman, bu müterakki medreselerin yetiştirdiği eazımın tesirinden vâreste kalamamıştır. Bunu ispat için tarih meydandadır.

Efendiler, meselâ Hüdavendigâr zamanındaki Kara Halil Efendi, zamanın en büyük ülması olmakla beraber yine zamanın siyasetinde en büyük bir dâhiydi ve yine biraz daha aşağıya gelelim Fatih devrindeki Molla Güraniler Molla Hüsrevler.

CEMİL B. (Kütahya) — Biz tarihi biliyoruz. Mazhar Müfit Bey... Zaman kaybetmiyelim.

MAZHAR MÜFİD B. (Devamla) — Belki tarihin tekrarından istifadeniz artar, belki bilmediğiniz bir kelime söylenir, istifade edersiniz. Sonra efendim, pekâlâ malûmu ihsanımızdır ki, Yavuz Sultan Selime ittihadı islâm fikrini - âdeta diyeceğim - zermeden ona, o cevval fikri veren hiç şüphesiz İbni Kemal idi. Ve yine hiç şüphesiz Devletin tehlike ve inhitat devrinde Sultan Mehmed Rabia sabır ve metanet tavsiye eden Hoca Mehmed Saadeddin idi. Yine malûmuâliniz Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa kimdir, efendiler, işte o müterakki medreseden yetişmiş bir kadıaskerdir. Bu müterakki medreseler ne dir? Müterakki, müterakki peki anladık, fakat bu ne dir. Efendiler tarihin pek basit beyanatındandır ki, Fatih'in ta Türki-

tan'dan getirdiği Ali Kuşçular, Molla Husrevler, Molla Güraniler ve diğer eazım birleşiyorlar, malûmûaliniz Fatih civarında sahn denilen sekiz medreseyi yapıyorlar. Ondan sonra da hepinizin bildiği İptidai dâhil, iptidai harîç mûsile, tetimme medreselerini yapıyorlar. Efendiler, iptidai harîç denilen bugünkü mekâtibi iptidailerdir. İptidai dâhil dediğimiz bugünkü Rüşdüyelerimizdir. Mûsile ve tetimme de bugünkü idadilerimizdir. Fransızların Kolej dedikleri işte bunlardır. Sahn dedikleri de bugünkü darülfünunlar idi. Bir çocuk tahsili nasıl görüyor? Evvelâ iptidai harîce giriyor, ondan çıkan iptidai dahile giriyor. Yani rüştüye giriyor, oradan çıkan mûsile ve tetimmeye giriyor. Bakınız bugünkü teşkilâta ne kadar muvafıktır. Şimdi fazla bir şey mi yaptık? İptidaiden çıkan Rüşdüyeye, oradan çıkan İdadîye, İdadîden çıkınca ona mü.âzım namı veriyorlardı, ki : Ondan sonra sahn denilen sekiz medreseye - ki onlar birer dârülfünundur - giriyordu. Oradan çıkanlara müderris diyorlardı, ki şimdi ona Frenkler (lisansiyeye) diyorlar. Ve bugün Avrupa'da âlimler (tez) imtihanı verdikten sonra doktor ünvanını aldığı gibi o sahnlardan çıkan müderris şahadetnamesini alanlar da telifatta bulunacak mebahisi ilmiyede, münakaşatta bulunacak ve ilmi fadîlda nihayete erecektir. Yani (tez) denilen imtihanı verdikten sonra elyevm doktor denilen (Kıdvetül ülema) ünvanını alırdı. Tabii Fatih Sultan Mehmed zamanında medreseler inşasına gayret edilmiş ve ilk dersler küşadedilmiştir. İlk ders Taphane medresesinde okunmuştur, o gün maiyetinde bütün vükelâ vüzerâ bulunduğu halde Sultan Fatih de ilk derste bulunmuş ve ilmü fadla hürmetini göstermiştir. Acaba şimdi neden o derece eazım yetişmiyor? Ve neden medreselerimiz inhitata uğruyor? Efendim bunun sebebini ben şöyle görüyorum, malûmu ihsanınız insanda sehpayı hayat var. Doktor bey itiraz buyurmasın bunu hepimiz biliriz. Bizde böyle olduğu gibi zannı âcizaneme göre milletlerin de bir sehpayı hayatı vardır. Bunu bendeniz kendim söyleyemiyorum. Asarımı yeni okuduğum ve pek sevdiğim bir müellifin kitabından söylüyorum. Milletlerin de sehpayı hayatı vardır. Yani sehpayı saadeti vardır diyor. Necabeti ahlâkiye, necabeti asliye fazaili ahlâkiye ve satveti maddiye ve kudreti fikriyedir diyor. Birincisini ele

alalım. Necabeti ahlâkiye ve necabeti asliye bizim ırki bir necabetimizdir. Malûmûihsanınız köhne Bizansın zaptıyla işü nûşun keyif ve havanın girmesiyle bizde sükutu ahlâk başlıyor ve necabeti ahlâkiye bozuluyor, sonra satveti maddiye dediğimiz...

DOKTOR MUSTAFA B. (Kozan) — Öyle değildir...

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Rica ederim Mustafa Bey, itirazınızı çıkar burada söylersiniz bermûtat bozmıyalım. (Devam sesleri) Satveti maddiyemiz, yani askerliğimiz... Bunu da pekâlâ bilirsiniz. Hatırı âcizanemde kaldığına göre, zannediyorum, 990 tarihinde Sultan Muradı Sâlisin bir sünnet düğünü vardı. Sultan Ahmed meydanında hokkabaz mı derler? cambaz mı? Bilmem ne derler? Onlar toplanmış, oynamışlar. Sultan Murad'ın hoşuna gitmiş, onlara demiş ki, «Dileyin benden, ne dilerseviz.» Onlar da «Yeniçeriliğe girmek dileriz» demiş. Zamanın Yeniçeri ağası Ferhad Ağa bunun gayrikabil olduğunu gayet güzel iki misal ile ispat etmiştir. Ecdadı izamımızdan Yavuz Sultan Selim'in muharebeden avdetinde bir tacirin evlâdını askere almak için vukubulan müracaatına verdiği cevabı unuttunuz mu? Ve yine ecdadı izamımızdan Kanunî Sultan Süleyman'ın üzenğisini tamir eden bir usta hakkındaki beyanatını unuttunuz mu? demıştır. Fakat tabii Sultan Murad'ı Salis bunu dinlemedi o vakit Cambaz askere girdi, yeni gelen Yeniçeri Ağası Ferhat Ağa'nın kabul etmediği şeyi yaptı ve satveti maddiyenin sükutu oradan başladı.

Gelelim kudreti fikriyemize... Efendiler, malûmu ihsanımızdır ki, fikrin mahalli inkişafı medreselerdir. Bu neden bozuldu? Bendeniz şöyle görüyorum ve belki tetkikatım yanıştır. Efendiler o zamanlar, yani müterekki medrese zamanında kimin âsarı okunurdu? Bunu tetkik buyurunuz, görürsünüz ki felsefe namına Gazalilerin, Farabilerin, İbni Sina'larm, İbnürrüş'tlerin âsarı okunurdu. Bu isimler medreselerin içinde böyle tanini endaz oluyordu. Fakat maatteessüf müruruzamanla bu felsefe bırakılıyor. Sebebi? Bu müterakki medreseleri idare edenlerin yerine nâehiller geliyor. Kimdir onlar? Bence bu medreselerin sükûtuna sebebiyet veren fevkalâde kızdığım zâdegânlık usulüdür. Bir zâdegânlık usulü çıkmıştır. Müderris olmak için arz ettiğim

tertibat dairesinde ta bâlâya çıkıp ve tahsil görüp de müderrislik rütbesini alan ve sonra kıdvetül ülema olmak için bu kadar meratip atlıyan, bu kadar emekler çeken zatın yerine anasının karnından müderris olarak doğan ilim ve marifetten bi behre, yalnız babasının esaletinden, mevkiinden dolayı müderris namı alanların ellerine bu mektepler, medreseler geçerse ne olur? Ne beklenir? Bittabi bozulur ve yine müsaadenize mağruren söyleyeceğim ki, ben İbni Sinaların, Farabi'lerin, Gazali'lerin felsefesi yerine onlara nispetle belki yirminci tabakada bulunan (Birgüvi) ler felsefesi okunmuştur. Binaenaleyh medreselerimiz de yavaş, yavaş bu hale geldiği gibi en nihayet Abdülhamit zamanında malûmu ihsanınız icazete bir ay kaldı mı, git hemen derse otur, herif daha doğru (nasarayı) görmemiş, çünkü icazeti alırsa beş kuruş faide var, imtihan da yoktur, pekâlâ işte medreseler de bu hale gelmiştir. Medresenin bu hale geldiğinden dolayı ülema arkadaşlarınız memnun mudurlar? Hayır, aynı onlar da sizin gibi dilhundurlar. Aynı onlar da hepimiz gibi bu halden feryadediyorlar. Onlar da diyorlar ki, medreseler inhitata yüz tutmuştur. Bunu onlar da inkâr edemezler. Çünkü bana Ebu Suut gibi, Zebilli Ali Efendi gibi bir âlim bugün gösterebilir misiniz? tabii bu böyledir. Efendiler şimdi yapacağımız nedir? Ne yapalım, ne istiyoruz? Şunu da arz edeyim ki, bilhassa muhterem arkadaşım Doktor Mustafa Beyefendiyeye; Endülüs'te bir İslâm darülfununda okuyan ve sonra papa olan (Silvester) o, arz etmiş olduğum tertibat yok mu? Onu Avrupa'ya götürmüş ve orada tatbik ettirmiştir. Bu böyle olmuştur. Zatiâlinizin doktor unvanı da böyledir. Yani kıdvetül ulemadan kalmıştır. Şimdi efendiler, ilim ve feñ istemiyen kimse yoktur. Ve bilhassa Hadisi Nebevi mucibince; hikmeti, müslümanların kaybolmuş mah olduğuna göre ve tâ Çin'e kadar, dünyanın öbür tarafına kadar o hikmeti taharri ile memur olduğumuza göre ve yine ahkâmı celilei islâmiye mucibince ahkâmı şer'iyenin mükellefiyeti akıl üzerine olduğuna göre, İslâmiyet, aklın kabul etmediği bir din değildir, aklın kabul ettiği bir dindir. Böyle olduğuna göre şeriatı garayı islâmiyenin fûnun ve ulûmu hazıra ile müspet ve katî olan delâilî hazıra ile uyuşamıyacak hiçbir noktası yoktur. Fakat, denebilir ki müspet ve katî olan delâilî akliye ile, delâilî nakliye arasında bâzı defa taarruz vâkı olabilir. İslâmiyetdeki ul-

viyete, büyüklüğe bakınız, diyor ki; delâilî akliye ile delâilî nakliye tearuz edecek olursa, delâilî akliye tercih olunur. Delâilî nakliyenin hüsnü'tevîli ahkâmı islâmiyedendir. Şu halde ulûm ve fûnunu müsbete ile uyuşamıyacak bir halimiz yoktur.

Biz bugün ne istiyoruz, efendiler? Şahsım için söylüyor ve vallahi hiçbir kimse için söylemiyor ve bunu yeminle temin ediyorum. Eski bir mekâtibi âliye mezunu olmak dolayısıyla bildiğimi söylemek üzere köylülerden birisine diyorum ki, : Sıtma hudur. Emrazı sâriye budur, filân... Tam sözlerime kanyor, ben zanediyorum ki : Herif inandı, halbuki arkadan maatteessüf köyün imamı ben söylerken başını kaldırıyor, bunun fikrini çeliyor. Bizim sözler ise boşa gidiyor. E, bu nedir? İşte görüyor musunuz, medreselerin ıslahı kaçâ maloluyor? Bugün umumuzun bir gayesi vardır. Ahaliyi okutmak ve mîllete nûru maarifi vermek istiyoruz mîllete, ulûm ve fûnunu hazıranın bahşettiği nûru ve saadet anlatmak istiyoruz. Pekâlâ buna vasita nedir? mekteplerimiz fazla miktarda açılmadı. Binaenaleyh elimizde vasita olarak başka ne var? Elimizde bir köy imamları Müderris ve vaizler kalıyor. Pekâlâ, köy imamlarıyla müderris ve vaizlerimizi ulûmu ve fûnunu hazıranın da tedris edilmekte olduğu Darülhilâfe medreselerinde yetiştirir veyahut yeniden yapılmakta olan mekâtibi âliyede tahsil ettirir ve ulûmu hazırayı da ahkâmı şer'îye ile birlikte öğretir ve bu suretle bunları yetiştirir ve bundan sonra köylere gönderirsek çok müessir olur. Sebebi, neden müessir oluyor? Çünkü o zavallı imam o köyden yetişmiştir. Köylüye telkinatta bulunurken köylünün ruhuna vâkıftır. Köylüye mûnis gelecek eihetleri biliyor, onları ürkütmüyor, ben ise köylünün ruhunu ve ona mûnis gelecek eihetleri bilmediğimden hoşuna gitmem ben ona, bilmem ne mikrobun gelir de sıtma olur veya karpuz yersen kolera olursun dediğim vakit bana inanmıyor. Fakat bu köylünün ruhuna vâkıf olamadığımdan böyle oluyor. Belki hata senindir. Evet belki de benîmdir. Onun için efendiler imamı okutmaya mecburuz. O, okuduktan sonra köylünün ruhunu, zihniyetini bildiği için yavaş, yavaş, nûru maarifi feyzi maarifi aşıyor, şu halde bizim bugün muhtac olduğumuz nedir? Efendiler, az evvel bahsetmiş olduğum Sultan Fatih devrindeki müte-

rakki medreselerin bugün olmayacağına ben de kaaniim. Çünkü ne o ilmi okutacak - maatteessüf - adam var, ne de okuyacak kimse var. Bunları kabul ediyorum. Biz, o dereceye vasıl olamayacağımızı biliyoruz. Onun için bugün basit şey istiyoruz. Nedir? Meselâ, vaiz yetiştirmek ihtiyacında bulunduğumuzu cümleliz tasdik edersiniz. Bu en mühim bir meseledir. Öyle keşfi kulup ile okumakla vaiz olmaz. Bunların vaiz olmadıklarını hepimiz müdrikiz. Demin bir arkadaşımız ikaz buyurdular. Darülhilâfe medresesinde muhaderat dersi varmış, çok güzel, hakikaten vaiz yetiştirecek bir derstir. Şer'îye Vekâleti Celilesinden bunu çok istirham ederim. Bizim istihdaf ettiğimiz gaye için bunun fevkalâde ehemmiyeti vardır. Bu derse son derecede ehemmiyet versinler. Bakınız, arkadaşlar lûtfu ıstımanızı tasdi ediyorum amma, bir şeyi daha müsaadenizle arz edeceğim: (İstifade ediyoruz, sadaları) geçen gün Müdafaa-yi Milliye Vekâletinden geliyordum. Şurada hastanenin yanındaki kapıdan geçerken bir kadın, kapının birisini çalıyor ve diyordu ki «Molla gel filân çocuğu sıtma tutuyor. Sıtmasını bağla» buna karşı ben «Bağlamakla sıtma geçmez, bunun mikrobu vardır. İlacını alırsan geçer» dese idim ve arkamda da mahalle imanı bulunsa idi de benim sözümün hilâfında bir şey söyleseydi imamın sözüne kanar ve bana inanmazdı demek, ki bu, birçok tecariple sabit oluyor. Biz Darülhilâfe medreselerine çok muhtacız. Çünkü orada okutacağımız yalnız ulûmu şer'îye değil; fazla olarak ulûm ve fûnunu hazıra da vardır. Zaten bizim istediğimiz de bu değil mi? Biz ne istiyoruz? Ulûm ve Fûnunu hazırayı mekteplerimize koyalım, Ulûm ve Fûnunu hazırayı az çok bilecek kimseler yetiştirelim diyoruz. Efendiler sözüme bir hadisi nebeviyle nihayet veriyorum: Halkın taâtı mâkulâtadır.

ABDÜLGAFUR Ef. (Karesi) — Efendim, bendeniz ekâbiri Ülamayı İslâmiyenin masdar ve menşei olan medarisî ilmiyenin milleti necbe-i İslâmiye için lüzum, vücup ve ehemmiyetinden bahsedecek değilim. Çünkü lüzum, vücup ve ehemmiyetinden bahis Meclâsi Âlice müstâgnii arz ve izahtır. Ancak, Şer'îye Vekâleti Celilesi kadrosunda 15 Darülhilâfe medresesi mevcuttur. Bunun üzerine 6 Darülhilâfe medresesi daha ilâve için teklif vâkı olmuştur. Fakat Muvazene-i Maliye Encümenince bu tek-

lif kabul edilmemiştir. Şimdi muhterem efendiler bütün Türkiye'de, bütün Anadolu'da mevcut eazımı ülemayı İslâmiyenin -tekrar ediyorum - mastar ve menşei bulunan ancak ve ancak 15 Darülhilâfe medresesidir. Şunu da ilâveten arz edeyim ki meşgul olan memlekeler de - ki benim memleketim de - dâhil olduğu halde minhayselmeomu yirmi ikiye balığ oluyor. Bugün şu milleti İslâmiyenin ve insanların ihtiyacı mübrem ve mühimmesinden olan gıdayı irfaniyi, gıdayı diniyi tatmin ve temin edecek bu müessesat kâfi midir? Katiyen kâfi değildir. Gerçi bunlara ilâveten geçen seneden beri bâzı medarisî ilmiyenin de ihdasına başlanmıştır. Fakat ne derece mazharı rağbet olmuştur. Bendeniz bilmiyorum. Bugün yalnız şunu arz etmek istiyorum ki, altı daha ilâvesiyle yirmi bire bâliğ olacak ve memaliki meşgulenin de binayetaâlâ ve takaddes kariben istirdadını mütaakıp elimize geçecek yedi medresenin daha ilâvesiyle yirmi sekiz Darülhilâfeden ibarettir. Gerçi rüfekâyı muhtereme tarafından (Gaziantep merkezi ile Şavşat) merkezinde birer Darülhilâfe medresesinin tesisi hakkında elli kişilik bir takrir Makamı Riyasete takdim edilmiş ise de bendeniz buna kaani değilim. Şer'îye Vekâleti celilesinin teklifi veçhile, iki Sahn medresesiyle altı Darülhilâfe medresesinin kabulünü Heyeti Celileden kemali samimiyetle rica ediyorum. Bundan bahsettikten sonra Darülhilâfe medreselerinden de kısaca bahsetmek isterim. Malûmuâliniz olduğu üzere Darülhilâfe medreseleri, üçü ihzari, üçü iptidai hariç ve üçü de iptidai dâhil olmak üzere dokuz sınıfı ihtiva ediyor. İptidai hariç isminden de anlaşılacağı veçhile iptidai dâhile talebe yetiştiriyor. Diğer mekâtibi islâmiyeden de rağbet edenler tabii altı seneyi ikmal ettiği takdirde iptidai hariç kısmına girebiliyordu. Fakat medresenin doğrudan doğruya kendi malı ve iptidai mektebe muadil olmak üzere üç sınıfı muhtevi ihzari kısmı vardır. İhzari kısmında, talebe daima muallimler tarafından idare ve talim, terbiye ediliyorlar. Bunlardan muallimi evvel - ki Müdüriyet vazifesini ifa eden zata - Şer'îye Vekâleti Celilesince şehri on lira verilmesi ve ikinci muallimliği ifa eden zata sekiz lira, üçüncü muallimliği ifa eden zata da yine sekiz lira verilmesi teklif edildiği halde maatteessüf bu teklifler Muvazene-i Maliye Encümenince kabul edilmemiştir. Şimdi Muvazene-i Maliye Encümenince

birinci muallim için yedi, ilâ altı; ikinci muallim için beş, üçüncü muallim için beş lira kabul edilmiştir. Rica ederim bugün taşra mekâtibi iptidaiyesinin bütün muallimlerinin maaşatı, taşra mecalisi umumiyesine, acaba bu miktardan noksan mı kabul edilmiştir? Yoksa fazla mı kabul edilmiştir? Her halde fazla kabul edilmiştir. Altı yüzden aşağı maaşı olan bir muallimi tasavvur etmiyorum. (Hattâ binden aşağı sesleri) Taşra mecalisi umumiyesine mekâtibi iptidaiye muallimlerinin maaşatının asgarisini bendeniz altı yüz kuruş biliyorum. Binaenaleyh; mukaddema Şer'îye Vekâleti celilesi tarafından teklif edilen başmuallim için on, ikinci muallim için sekiz ve yine üçüncü muallim için sekiz - ki bunlar daimî muallimlerdir. Sabahtan akşama kadar evlâdı vatanın talim ve terbiyeleri ile meşgul bulunurlar - lira maaşın kabulünü samimiyetle rica ediyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

REİS — Efendim müzakerenin kifayeti hakkında bir takrir vardır. 215 nei faslın müzakeresini kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın... 215 nei faslın müzakeresi kâfi görülmüştür.

YASİN B. (Gazianteb)* — Faslın Muvazenei Maliye Encümenine gitmesi lâzımdır.

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMÎ Ef. (Eskişehir) — Hayır efendim. Encümene gitmesi lâzım değildir. Biz hem masraf için hem de ayrıca altı medrese için teklif yaptık. Onun için son sözün bizim olması lâzımdır. Biz daha söz söylemedik. Biz altı darülhilâfe medresesi teklif ettik, ki Muvazenei Maliye Encümeni Mazbata Muharriri Bey de gerek kendi şahısları namına bile olsa; bunun tezyidini teklif ettiler. (Biz de iştirak ediyoruz sesleri) Bu mesele için üç, dört tane de takrir vardır. Teklifimiz veçhile kabulünü Heyeti Âliyeden rica ederim. (Pekâlâ sesleri)

REİS — Muvazenei Maliye Encümeni de iştirak ediyor. Bu faslın Muvazenei Maliye Encümenine...

AHMED FEVZÎ Ef. (Batum) — Reis Bey elli üç imzalı takririmiz var.

REİS — Efendim Gazianteb ve Artvin dâhilinde Şavşet kazasında iki Darülhilâfe medresesi küşadını teklif ediyorlar.

OSMAN B. (Lâzistan) — Bir de Lâzistan vardır.

REİS — Onun için bu faslı Muvazenei Maliye Encümenine gönderelim.

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMÎ Ef. (Eskişehir) — Mesele anlaşılıyor. Müsaade buyurun. Bu faslın Muvazenei Maliye Encümenine gitmesine hacet yoktur. Biz bunu zaten teklif etmişizdir.

ABDÜLGAFUR Ef. (Karesi) — Şer'îye Vekâletinin zaten tekliff var. Muvazenei Maliye Encümenine gitmesine hacet yok.

ŞER'İYE VEKİLİ ABDULLAH AZMÎ Ef. (Devamla) — Mesele anlaşılma zannederim. Bir kere bu teklifimiz esasen Muvazenei Maliye Encümenince kabul edilmediğine nazaran tekrar oraya gitmesine lüzum yoktur. Sonra iki takrir daha veriliyor ki, diğer iki yerde de açılın diye... Biz esasen bunu teklif ettik. Bunda musırız. Altı tane Darülhilâfe medresesinin kabulü behemehal lâzımdır. Bu kabul edildikten sonra takrirlere hacet yoktur.

ABDÜLGAFUR Ef. (Karesi) — Vekâleti Celilerinden vâki olan tekliften maada şu elli kişilik takrirdeki medreseyi de ilâveten istiyoruz.

REİS — Müsaade buyurun efendim. Takripleri okuyalım.

Riyaseti Celileye

Lâzistan'da Darülhilâfe Medresesinin teşkili hakkında mukaddema takdim eylediğim teklifi kanuni Şer'îye Encümeninden gösterilen lüzum üzerine Heyeti Umumiye kararıyla 31.11.1337 tarih ve 235 numara ile Şer'îye Vekâletine havale buyurulmuştu. Darülhilâfe şubeleri hakkındaki tahsisat Meclisi Âlice bu kere kabul buyurulduğuna nazaran Lâzistan'da mezkûr şubenin tesis ve küşadı nazarı dikkate alınmasının Şer'îye Vekâletine tasviben havale buyurulmasını arz ve temenni eylerim.

28 Ağustos 1338

Lâzistan
Osman

Lâzistan Mebusu
Esad

Riyaseti Celileye

Şer'îye Vekâletince teklif edilip Muvazenei Maliye Encümenince tayyedilmiş olan Gazianteb ve Artvin dâhilinde Şavşat kazası merkezinde açılacak darülhilâfe medreseleri tahsisatının Şer'

ıye bütçesinde 115 nei fasla ilâvesini teklit eyle-
riz.

Gazianteb Mebusları

Şahin	Ali Cenani	Yasin
İçel	Batum	Batum
Ali	Fevzi	Edib
Karesi	Saruhan	Malatya
Abdülğafur	Refik Şevket	Feyzi
Kars	Kütahya	Karesi
Cavit	Seyfi	İbrahim
Burdur	Adana	Karahisarı Sahib
Mehmed Âkif	Zekâi	Ali
Maras	Karahisarı Sahib	İzmir
Hasib	İsmail Şükrü	Süleyman
İstanbul	Üsküdar	Eskişehir
Ali Rıza	Hüseyin Hüsnü	Eyüb Sabrı
Yozğad	Yozğad	Adana
Feyyaz Âli	Bahri	Abdullah
Elâziz	Bayezid	Karahisarı Sahib
Rasim	Âtîf	Mustafa Hulûsi
Erzurum	Bitlis	Amasya
Durak	Vehbi	Hamdi
İçel	Urfa	Malatya
Haydar Lütfi	Pozan	Hacı Bedir
Karesi	Erzurum	Canik
Hasan Basri	Nusret	Şükrü
Erzurum	Kütahya	Malatya
Âsım	Cemil	Reşid
Edirne	Erzurum	Gene
Şeref	İsmail	Celâl
Biga	Kırşehir	Kastamonu
Hamdi	Yahya Galib	Abdülkadir Kemâli

Kângırı	Kırşehir	Bayezid
Ziya	Sadık	Süleyman Sudi
Kozan	Bursa	Karahisarı Şarki
Hüseyin Avni	Şeyh Servet	Vasfi

REİS — Efendim bu taktiri nazarı dikkate alanlar lütfen ellerini kaldırsın. (Hangisi sesleri) Nazarı itibara alınmıştır. Yani Muvazenei Maliye Encümenine gitmesi nazarı dikkate alınmıştır.

(Lâzistan Mebusu Esad Beyin taktiri tekrar okundu.)

HASİB B. (Maras) — Efendim benim teklifim kabul buyuruluyorsa Şer'îye Vekâleti onları nerede isterse açar.

REİS — Bu taktiri Encümene gitmek üzere nazarı dikkate alanlar lütfen ellerini kaldırsın. Nazarı dikkate alınmıştır.

Riyaseti Celileye

Bitlis'te bir Darülhilâfe medreresi küşadını teklif eylerim.

Bitlis
Vehbi

REİS — Efendim bu taktirleri tamamen Muvazene Encümenine verelim. Yasin Beyin taktiri de bu mealdedir. Taktirlerin tamamen nazarı dikkate alınmak üzere Muvazene Encümenine gönderilmesini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir. Efendim vaktimiz gecikti. Çarşamba günü saat 1,5 da içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitamı celse; saat : 5,5

İçtimai Âtı Ruznamesi

1. — Zaptı sabık hulâsası
  2. — Evrakı vâride
- 20 Nisan 1338 tarihli Envâli mevrûke Kanununun birinci maddesine ilâve edilen fıkra hakkında Heyeti Vekileden mevrut lâyihai kanuniye
- Askeri Ceza Kanunnamesinin 200 nü maddesinin tadiline dair Heyeti Vekileden mevrut lâyihai kanuniye
- Vali Resid Bey merhumun ailesine maas tahsisine dair Heyeti Vekileden mevrut lâyihai kanuniye
- Harice hayvanatı bakariye ihracının altı ay müddetle men'ine dair Heyeti Vekileden mevrut lâyihai kanuniye
- Eshas üzerinde zuhur eden kaçak mektup hâmil ve nâkilleri hakkında Heyeti Vekileden mevrut lâyihai kanuniye

- Maas cüzdan bedelâtının tadiline dair Heyeti Vekileden mevrut lâyihai kanuniye
- İntihaba dair Dördüncü Şube tezkeresi
- Afyon Karahisar'ın işgalinden dolayı mevrut telgraflar

Sualler

- Kângırı civarındaki vukuata dair Çorum Mebusu Dursun Beyin Dahiliye Vekâletinden

Müzakere edilecek mevad

- Mehmedoğlu İsmail'in affı hakkında lâyihai kanuniye
- Hasanoglu Ahmed'in affı hakkında lâyihai kanuniye
- Şer'iye bütçesi
- Ankara'da bir İstiklâl Mahkemesi teşkiline dair teklif
- Eskişehir Muhasebecisi Sabri Bey hakkındaki evrak

